

TÜRK DİLİ

Dil ve Edebiyat Dergisi

TÜRK ŞİİRİ ÖZEL SAYISI V
(TÜRKİYE DIŞI ÇAĞDAŞ TÜRK ŞİİRİ)

SAYI: 531 - MART 1996

ÇAĞDAŞ TÜRKMEN ŞİİRİ

DR. MEHMET KARA

GİRİŞ:

Türkmenler, zengin bir sözlü edebiyat geleneğine sahiptirler. Bu sözlü edebiyatın ürünleri, destanlar, masallar, ata sözleri, bilmeceler ve "aydım" denilen türkülerdir.

Klâsik Türkmen edebiyatının ilk orijinal örneklerini Mahtumkulu vermiştir. Aslında Mahtumkulu'dan önce de şiir yazan Türkmen şairleri bulunmaktaydı. Ancak bunlar şiirlerini Çağataycayla kaleme almışlardı. Örnek olarak 15. yüzyılda yaşayan Vepay'ı verebiliriz.

Büyük Türkmen şairi Mahtumkulu (1733-1783)'nun, Türkmencenin edebî dil olarak ortaya çıkmasında ve gelişmesinde önemli rolü olmuştur. "Pıçağı" mahlasını kullanan şair, Türkmen kültürünün zenginliklerine şiirlerinde geniş yer vermiş ve Türkmencenin ifade imkânlarını genişletmiştir. Kendisi aynı zamanda bir sûfi olan Mahtumkulu, şiirlerinde hüznü bir ahiret havasını dile getirmiş, siyasî yönden hareketli ve karışık devirde gördüğü aksaklıkları şiirleriyle hicvetmiştir.

Mahtumkulu, kendinden sonra yetişen Türkmen şairlerinden Seydi, Zelili, Mollanepes ve Mâtâci'yi; Karakalpak şairlerinden ise Berdak, Acımıyaz, Günhoca ve Öteş gibi şahsiyetleri etkilemiştir.

18. yüzyılda Mahtumkulu'dan başka Dövmemmet Azadı, Nurmhammet Andalıp, Mağrubi, Şabende, Gayıbı ve Şeydayı gibi şairler yetişmiştir. Nurmhammet Andalıp, Şabende ve Gayıbı üzerinde Ahmet Yesevî'nin tesiri büyüktür.

19. yüzyılda yetişen Türkmen şairleri şunlardır: Seydi, Zelili, Mollanepes, Mâtâci, Talıbı, Kemine, Aşıkı, Abdısetdar Kazı, Misgingılıç, Kâtibi, Dosmemmet ve Mollanepes'in oğlu Muhammetrahim.

19. asrın sonlarında ve 20. yüzyıl başlarında ise, Türkmen şiirini şu şairler temsil etmişlerdir: Dovan, Gara, Yağmır, Guba, Durdı, Oraz, Dövmemmet Balğızıl, Bayram Şahır, Molladurdı, Memmedoraz, Körmolla, Abdırazak, Zinharı, Baylı Şahır ve Muhammetgılı Atabayev.

Buraya kadar klâsik Türkmen şiirinin durumunu ve şairlerinin kimler olduğunu kısaca belirttik. Şimdi çağdaş Türkmen şiirinin günümüze kadar geçirdiği seyre bir göz atalım:

1920'li Yılların Şiiri¹

Türkmen şairleri, devrimden önceki yıllarda daha çok halk şiiri tarzında eserler vermekteydiler. Bunun bazı sebepleri vardır. Son birkaç yüzyılda Orta Asya ve çevresinde daha çok küçük hanlıklar hâkimdi. Bu küçük hanlıklar, büyük kültür merkezlerinin oluşmasına ve dış tehditlerin bu bölgelerde yaşayan Türkler lehine kolayca bertaraf edilmesine meydan vermemiştir. Öte yandan diğer bazı Türk boyları gibi Türkmenler de daha çok göçebe olarak yaşamaktaydılar: Bu hayat tarzıyla birlikte Ruslar ve İranlılara karşı verdikleri mücadeleler yüzünden köklü bir eğitim ve kültür atılımını gerçekleştirememişlerdir. Bir de Türkmenler, halk şiirinin önemli beslenme kaynağı olan rivayetler açısından oldukça zengin bir mirasa sahiptiler. Bütün bunlara şunu da ilâve etmek gerekir: Bazen edebiyatla, dünyada meydana gelen fikir değişiklikleri arasında çok yakın ilişkiler vardır. Bir başka kültürün etkisiyle veya kendi iç hareketliliği sebebiyle bir ülkenin kültüründe veya düşünce dünyasında bazı değişiklikler meydana gelebiliyor. Bu değişiklikler, daha çok baskın kültürlerin etkisiyle ortaya çıktığı için, sanat da baskın kültür merkezlerinin sanatından çok etkileniyor. Bu ifadelerle şunu anlatmak istiyoruz: Bizde ve birçok ülkede modern edebiyat ve sanat, 19. yüzyıldan sonra ortaya çıkmıştır. Bu sebeple, anılan yıllarda Türkmen şiirinin halk şiiri tarzında olmasını, yukarıda belirtilen faktörleri dikkate alarak normal karşılamak gerekir. Zaten eli kalem tutan birçok Türkmen, savaşlarda ve düşman güçlere karşı verilen mücadelelerde hayatını kaybetmiştir.

20. yüzyıl başlarının halk şairleri olan Suhan Övezberdi-Körmolla (1876-1933), Bayram Şahır (1871-1948) ve Durdu Gılıç (1886-1950), Türkmen klâsik edebiyatı örneklerinin birçoğunu zihinlerine yerleştirmişlerdi. Bu halk şairleri, düğünlerde, ziyafetlerde ve şölenlerde sadece kendi şiirlerini okumakla kalmıyorlar, aynı zamanda Türkmen edebî mirasından faydalanarak bu mirasın örneklerini halk arasında yaymada önemli bir görevi yerine getiriyorlardı.

¹ Dönemlerin sınıflandırılmasında, Türkmenistan İlimler Akademisi tarafından 1975-1984 yılları arasında altı cilt hâlinde yayımlanan *Türkmen (Sovyet) Edebiyatının Tarihi* adlı eserdeki tasnife uyduk.

Ekim devriminden sonra bu şairler susturulmuş, yeni ideolojinin bayraklaştırılmasına ve devrim öncesi Türkmen hayatının yerilmesine katkıda bulunmaya zorlanmışlardır.

Bu zorlamalar neticesinde Türkmen şiiri biraz eğri, ama yeni bir çizginin izini sürmeye başlar.

Yirmili yıllardan sonra yazılan eserlerde Lenin'in ismine ve şu satırlara benzer ifadelerle sık rastlanır: "*Büyük Ekim devriminin şanlı zaferiyle, özgürlük dünyasının şafağı söktü. Ekim'in parlak ışığı, eski dünyanın zifirî karanlığını yarıp nurunu çilekeşlerin üzerine saçtı, onlar için bahtlı hayata doğru aydınlık bir yol açtı.*"¹

Çağdaş Türkmen edebiyatının güçlü temsilcilerinin hemen hepsi, önce şair olarak sanat hayatına adım atmışlardır. Bu sebeple, Türkmen edebiyatında şiirin hep bir başlangıç noktası olma özelliğini koruduğunu söylemek yanlış olmaz. Kimileri ise, onu hayatının en son noktasına kadar taşıyarak gözlerini şiirle kapamışlardır.

1924 yılı başından itibaren, daha sonra düz yazı türünde başarı göstererek *Ayğutlu Äädim* (Aydınlık Adım) romanıyla üne kavuşacak olan Berdi Kerbabayev'in, Garaca Burunov ve Yakup Nasırlı'nın şiirleri *Türkmenistan* gazetesinin sayfalarında görülmeye başlar. Bu şairler, daha sonraki yıllarda *Tokmak* dergisinde de şiirlerini yayımlayacaklardır.

Adı anılan şairler, 20. yüzyıl öncesinin Türkmen edebiyatında çok kullanılan ve bir bakıma şiirle diyalog kurma şeklinde cereyan eden atışma tarzına, yazdıkları şiirlerde yer vermişlerdir. Ancak şiirin tarzı atışmaya benzemekle birlikte, içinde anlatılan konular büsbütün değişmiştir.

Türkmen halkına kabul ettirilmek istenen yeni ideolojinin ve hayat tarzının, kavramlarıyla birlikte yeni Türkmen şiirine girdiği görülür. Şiirin muhtevastındaki bu değişiklik, sadece atışma tarzındaki şiirlere mahsus olmayıp, bütün şiirlerin iligine siner. Örnek olarak Berdi Kerbabayev, "Gızlar Dünyääsi" (Kızlar Dünyası) ve "Aadatıñ Gurbaanı" (Geleneğin Kurbanı) adlı manzumelerinde, devrimden önce Türkmen kadınlarının hayatlarının çok zor olduğundan, özgür olamayışlarından bahseder. Yine aynı yerde bir Türkmen kızının anadan doğup çocuk annesi oluncaya kadar başından geçenleri, yaşadığı günleri anlatır. Kızlarla ilgili eski âdetleri zikredip, onların eski toplumda alınıp satılan bir mal

1 Türkmenistan Ilımlar Akademiyası, *Türkmen (Sovyet) Edebiyatının Taarılı, V. Cilt, Birinci Kitaap, Aşgabat 1980, s. 87*

gibi olduğunu belirtir ve eski yaşayış tarzını âdeta lânetler. Sovyet egemenliği altındaki Türkmenistan'da yaşayan kızların hayatını anlatır. Kerbabayev, devrin kızlarını, devrimin getirdiği serbestlikten faydalanmaya ve yeni hayat tarzını yaşamaya çağırır.

Burada birkaç nokta dikkati çekmektedir. Birinci olarak yeni rejimin oturtulabilmesi için eski hayat tarzı karalanmıştır. İkinci olarak eski ve yeni tartışmasının odağında kadın bulunmaktadır. Bütün dünyadaki rejim dalgalanmalarında/değişmelerinde kadının ön plâna çıktığı/çıkarıldığı bilinen bir gerçektir. Çünkü kadını değiştirmek mümkün olursa, aile ve onun üst katmanı olan toplum kolayca değiştirilebilir.

Bu değerlendirmeyi sadece Kerbabayev'in şiirine dayalı olarak yaptığımız sanılmamalıdır. Yukarıda değindiğimiz eski ve yeni hayatın kıyaslanması meselesi, kadın/aile temasıyla birlikte, devrimin ilk yıllarında yazılan şiirlerde sık sık işlenmiştir. İleride verilecek örneklerle bu konu daha iyi anlaşılacaktır.

Serbestlik adı altında sunulsa da, bu yeni yaşayış biçimi, Türkmen halkının kökten yabancı olduğu bir hayat biçimiydi. Üstelik iffetine çok düşkün olan Türkmen kadınları için bir yıkımdı.

Eski hayatın yerildiği şiirlere bir örnek olarak Berdi Kerbabayev'in "Kööne Durmuşımıza İğenç" (Eski Hayatımıza Yergi, 1926) adlı şiirini verebiliriz.

Bunların yanında esrarkeşleri, içkicileri, rüşvetçileri ve kadınlara kötü gözle bakanları tenkit eden şiirler de yazılır: Garaca Burunov'un "Tiryek Çeken bilen Arak İçen" (Esrar Çeken ile Rakı İçen, 1925), "Çüyşe" (Şişe, 1926), "Bolanook" (Olmuyor, 1926), "Näaraazi" (Rızasız, 1926), "Dövrän Ötüpdir" (Devran Geçmiştir, 1927) adlı şiirleri bunlara örnektir.

Burunov'un "Oon Sekiz Gark Edilen Türkmen" (Boğulan On Sekiz Türkmen, 1929) adlı şiiri ise, dalgalı devrim günlerinde Çeleken'de yaşayan on sekiz Türkmen gencinin acı sonlarını dile getiren bir şiirdir/ağıttır. Ancak bunları yazabilmek o zaman için cesaret işidir. Ama her zaman cesurların bulunduğu da bir gerçektir. Nitekim şair, ileriki yıllarda bu yazdıkları da dikkate alınarak tutuklanmıştır.

Devrim ve komünist partisi övgüsü, işçi köylü beraberliği, kapitalizm ve burjuvazi yergisi, bu dönemin şiirlerinde sık rastlanan diğer temalardır.

Gazete ve dergilerde şiirlerini yayımlayan öteki şairler ise şunlardır: Oraz Täçnazarov, Hocanepes Çarıyev, Ata Nıyazov, Şalı Kekilov, Aman Kekilov, Amandurdı Alamişov, İca Şükürov ve Ruhı Alıyev.

Döneme damgasını vuran şairler olarak şunları sayabiliriz:

BERDİ KERBABAYEV (1894-1974)

1894 yılında Tecen'de dünyaya gelmiştir. Önceleri medreseye devam eder; burada doğunun büyük şairlerinden olan Nevai, Fuzulî, Sadî ve Hafız'ın şiirlerini okuma fırsatı bulur. Bu durum, Kerbabayev'in şiirin sihirli dünyasına vurulmasına ve önüne geniş bir şiir ufkunun açılmasına vesile olur. Kerbabayev, ayrıca Türkmen ozanlarının türkülerini, anlattıkları hikâyeleri ve onların sohbetlerini can kulağıyla dinler. Klâsik Türkmen şairlerinin en büyük ustası olan Mahtumkulu'nun şiirlerini okur. Bütün bunları, eski yazıyı iyi bilmesine borçludur. Bu sayede Azerbaycan ve Tatar Türkçeleriyle yayımlanan gazete ve dergileri takip eder -bunları periyodik olarak izlemesi mümkün olmamıştır-. Doğu'nun tarihi, edebiyatı ve etnografyasıyla ilgili eserlerden bulabildiklerini okur.

Ekim devriminden sonra, Aşkabat'ta ilk defa açılan öğretmenlik kursuna Garaca Burunov'la birlikte katılır (1919). Kerbabayev, bu kursu tamamlayıp değişik yerlerde görev yaptıktan sonra *Türkmenistan* gazetesinde çalışır. *Tokmak* dergisini çıkarımlar arasına katılır ve derginin ilk redaktörü olur.

Yirmili yılların ortalarında Türkmen edebî mirasıyla ilgili eserleri derlemeye başlar. Mahtumkulu'nun şiirlerini *Mağtımğulu Goşğuları* (Mahtumkulu Şiirleri, 1926) adıyla yayımlar.

1927 yılında Leningrad'da Şarkiyat Enstitüsünde okumaya başlar. Burada bir yıl öğrenim gördükten sonra sağlığının bozulması nedeniyle enstitüyü bırakıp Aşkabat'a döner.

Berdi Kerbabayev, çok değişik temada şiirler yazmıştır. Kadın ve serbestlik, eğitim öğretim, eski âdetler, din düşüncesi, kapitalizm ve devrim bunlardan bazılarıdır.

1920'li yıllarda şiirde yoğunlaşan Kerbabayev, bu yoğunluğunu 1930'lu yıllarda yavaş yavaş nesre kaydırır. Kerbabayev'in eserleri, *Eserler Toplumu* (Bütün Eserleri) adıyla beş cilt hâlinde yayımlanmıştır (1958-1960).

GARACA BURUNOV (1898-1964)

1898'de Tecen'de doğmuştur. Köy okulundan sonra medresede okur. Azerbaycan'da yayımlanan *Molla Nasreddin* adlı dergiyi takip eder. Bu arada ilk şiirlerini yazar. Burunov, Türkmen klâsik şairlerinin eserlerini, Türkmen halk edebiyatı mahsullerini ve Doğu klâsiklerini de okumuştur.

Türkmenistan gazetesinde çalışmış olan şairin 1920'li yıllarda yazdığı şiirlerde, öğüt/hitap özelliği baskındır. Burunov, hiciv türünde yoğunlaşır. "Erte Gel" (Yarın Gel, 1925), "Kındır" (Zordur, 1926) buna iki örnektir.

İkinci Dünya Savaşı yıllarından sonra yazdığı "Vatan", "Çal Duutaarım" (Çal Dutarım), "Toy Güni" (Düğün Günü) gibi şiirler okuyucular tarafından beğenilmiştir.

Şiir yazmaya devam etmekle birlikte ömrünün sonlarına doğru nesre yönelen Burunov, 1964 yılında ölmüştür.

AMANDURDI ALAMIŞOV (1904-1943)

1904 yılında Aşkabat'ta dünyaya gelir. Küçük yaşta annesini kaybeder. Gökce'de yedi yıla yakın okur. 1920 yılında öğretmen yetiştirmek üzere açılan kısa süreli bir kursa katılır. Kursu bitirdikten sonra öğretmenlik yapmaya başlar.

Türkmen halk edebiyatı ürünlerini, Türkmen klâsik şairlerini ve diğer Türk şairlerini okuyarak kültürünü artırır. *Türkmenistan* gazetesinde yayımlanan "Gövnüm" (Gönlüm, 1928) adlı şiirinde, tanınmış Tatar şairi Abdullah Tukay ile meşhur Azerbaycan şairi Sabir'i hürmetle anmıştır.

Şair, 1930 yılında neşriyat işleriyle uğraşmaya başlar ve İkinci Dünya Savaşı'na kadar değişik yerlerde çalışır. Daha sonra savaşa katılır.

1925-1926 yıllarında "Bayram Edeliñ" (Bayram Edelim), "Meniñ Pikirim" (Benim Düşüncem) gibi şiirlerle sanat dünyasına giren Alamişov, çocuk şiirleri de yazmıştır.

Savaş atmosferini coşkun bir şekilde anlattığı "Düşmaaniñ Tılında" (Düşmanın Gerisinde, 1941) adlı şiir, onun son şiiridir.

Amandurdı Alamişov, katıldığı savaşta ölmüştür (1943).

1930'lu Yılların Şiiri

Otuzlu yıllarda da şiir, edebiyatın temel ve en büyük kolu olma özelliğini korur. Devrin şairleri, diğer konuların yanında köy hayatına ve kolhozlara da şiirlerinde yer verirler. Zaman zaman şehir hayatı da tasvir edilir. Berdi Kerbabaev, "Ataama Soñkı Hatım" (Babama Son Mektubum, 1930) adlı şiirinde; zenginlerin ve mollaların telkinleriyle kolhozlara pek iyi gözle bakmayan bir baba ve oğlu arasında görülen farklı bakış açılarını, belirmeye başlayan iki zit

dünya görüşünü dile getirir. Oraz Täçnazarov, Hocanepes Çarıyev ve Aman Kekilov da aynı temada şiirler yazmışlardır.

Sürekli propagandası yapılan serbestlik/hür ortam, Rusların oluşturmaya çalıştığı yeni hayata ait şiirlerin ve bunların şairlerinin ön plâna çıkarılmasına imkân tanımış; böyle bir hayatı düşünmeyip farklı yaşamak isteyen ve bu hayatı şiirinde idealize eden şairlerin eserlerine sınırlama getirmiş; hatta öyle bir devir gelmiş ki, bunlar önce yok sayılmışlar, sonra da yok edilmişlerdir -Hocanepes Çarıyev ve Oraz Täçnazarov gibi-.

Aman Kekilov, "Atalı Gıız" (Babalı Kız, 1930) şiirinde kadın ve serbestlik konusunu işlemiştir. Aynı temada Çarı Aşırov "İntelligent" (Aydın, 1933), "Aazanlar" (Aazanlar, 1939); Şalı Kekilov "Aazgın" (Azgın, 1935) adlı şiirleri yazmışlardır.

"Zanaat", şiirlerde yer alan bir başka temadır. Birçoğu aslında çiftçi çocuğu olan Türkmen şairleri, köy hayatının değişik yönlerine şiirlerinde yer vermişlerdir. Berdi Kerbabayev'in "Demir Yoolçaa" (Demiryolcuya, 1931), Hocanepes Çarıyev'in "Gezelenç Günü" (Piknik Günü, 1932), Garaca Burunov'un "Ur Çekicim" (Vur Çekicim, 1933) adlı şiirleri de aynı temada yazılmıştır. Ancak bu tür konuların tema olarak şiire girmesi, daha çok yeni oluşturulmaya çalışılan ideolojinin bir yönlendirmesi olsa gerektir. Gerçekte çağdaş şiirin temaları, kolhoz, zanaat vb. değildir. Daha sonraki şairlerin de bu yönlendirme sebebiyle Karakum Kanalı, çölün ıslahı, petrol, aya çıkış gibi konuları tema olarak seçtiği görülecektir. Şiir, yavaş yavaş kıvamına eren, teması doğduğu anda şekillenen bir sanattır. Yönlendirmeli temalar, ister istemez şiirin yolunu şaşırmasına ve kalbinin teklemesine sebep olmuş, bu yaklaşımın baskın olduğu yıllarda güçlü şiir yazılamamıştır.

Otuzlu yıllarda yazılan birçok şiirde yine eski Türkmen hayatı aşağılanmış, yeni hayat övülmüştür. Bu tür eserlerin çoğunda geçmişteki Türkmen hayatının sıkıntılarla dolu olduğu, zenginlerin fakirleri ezdiği, kadınların esaret altında yaşadıkları iddia edilmiştir. Yeni Türkmen hayatının, zengin fakir ayrımını ortadan kaldıracığı için fakir insan kalmayacağı belirtilmiş, kadınların esaretten kurtularak hürriyetlerine kavuşacakları söylenmiştir.

Bu dönemde, sanatını biraz geliştiren Beki Seytekov, lirik ve epik tarzda şiirler yazar. Gara Seyitliyev, şairane duyguları büyük bir coşkuyla dile getirir. Onun "Baku Gıiceleriniñ Biiirinde" (Bakü Gecelerinin Birinde, 1939), "Bayram Ağşamında" (Bayram Akşamında, 1939) "Yaatlama" (Anı, 1938-1939) gibi şiirleri, okuyucuları etkilemiş ve bunlar, Seyitliyev'in gerçekte daha iyi şiirler

yazabileceğinin delili sayılmıştır. "Gelenimde" (Geldiğimde, 1940), "Gayıkda" (Kayıkta, 1937-1940) vb. ise, savaştan önce yazdığı önemli şiirlerdir.

Dönemin Rusça bilen şairleri, tanınmış Rus edebiyatçılarının eserlerini; bilmeyenler de Azerice, Özbekçe, Tatarca gibi diğer Türk lehçeleriyle yazılmış eserleri okuyarak kendi şiirlerini güçlendirmeye çalışırlar.

Diğer temaların yanında devrim ve parti temaları, yoğun bir şekilde bu dönemde de görülür.

Her ne kadar bir kıvıldağa görüle bile, Türkmen şiiri, 1930-1940 yılları arasında sık sık görülen değişikliklerin, uzun süren tartışmaların arasında kendine yer bulamamıştır. Nitekim 1940 yılında yapılan İkinci Yazarlar Kongresi'nde ileri sürülen görüşler dikkat çekicidir. Bu kongrede Türkmen şiirinin eksiklikleri üzerinde durulmuş, genç şairlerin gevşek olduğu ileri sürülmüştür.

Öte yandan rejimin yanında veya karşısında olanlar mücadelesi 1930-1940'lı yıllarda iyice keskinleşmiş, hapse atılan şairlerin bir kısmı sonradan salıverilmiş, bir kısmı ise yok edilmiştir. Örnek olarak 1937 yılında hapsedilen şairlerden Hocanepes Çarıyev, 1941 yılında yok edilmiş; Oraz Täçnazarov ise, önce hapsedilerek vatandaşlıktan çıkarılmış, daha sonra da 1942 yılında rejimin kurbanı olmuştur.

Eli kalem tutan kıymetli insanların sindirilmeye çalışılması ve bir kısmının yok edilmesiyle, Türkmen kültürüne büyük darbe indirilmiştir. Şiir, gelenekten beslenen ve baskısız gelişen bir edebî tür olduğu için, yeni şiirin canlanması uzun yıllar almıştır.

Bu dönem, Türkmen şiirinin durgunluk dönemidir. İz bırakan şairlerse şunlardır:

HOCANEPES ÇARIYEV (1906-1941)

1906'da Bäherden'de doğar. 1922 yılında aynı yerde bulunan demir yolu atölyesinde çalışmaya başlar. 1929'da Aşkabat'a çağrılır ve *Türkmenistan* gazetesine muhabir olur. 1930-1932 yılları arasında Taşkent'te bulunan Orta Asya Komünistlik Üniversitesinin basın yayımla ilgili bölümünde okur.

Puşkin'in bazı şiirlerini Türkmenceye tercüme eder. Yazdıkları, gazete ve dergilerde art arda yayımlanır. Türkmenistan Devlet Yayın Evi, şiirlerini *Hücüm* (Hücum, 1933) adıyla neşretmiştir.

Bir türlü rejimin istediği adam olamayan Hocanepes Çarıyev, suçlanarak hapse atılır (1937) ve birkaç yıl sonra yok edilir (1941).

ORAZ TÄÇNAZAROV (1902-1942)

1902'de Aşkabat'ta doğmuştur. Köy okulunu bitirir. Değişik işlerde çalıştıktan sonra Leningrad Devlet Üniversitesi bünyesindeki İşçiler Fakültesinde okumaya gönderilir (1923). Bu fakülteyi bitirince *Sovyet Edebiyatı* dergisinde çalışır.

"Batrak" (Ücretli İşçi, 1931), onun ilk manzumesidir. Daha sonra "Vatan" (1935), "Meniň Türkmenistanım" (Benim Türkmenistanım, 1937), "Dağlar" (Dağlar, 1937), "Bir Gün" (1937) vb. şiirlerini yazmıştır. Son iki şiir, onun dünya ve hayatla ilgili felsefî düşüncelerini ve duygularını dile getirdiği şiirlerindedir.

Oraz Täçnazarov, 1937'de suçlanarak vatandaşlıktan çıkarılır ve hapsedilir. O da Hocanepes Çarıyev gibi Sovyet sisteminin kurbanı olmuştur (1942). 1957 yılında aklanarak vatandaşlık hakkı tekrar geri verilse de bunun bir anlamı yoktur.

İkinci Dünya Savaşı Yıllarının Şiiri

İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle birlikte şiirde biraz canlanma görülür. Eli kalem tutan insanların birçoğu cepheye gider. Bunların bazıları savaşta ölürlür. Geri dönenler, yaşadıkları olayları canlı ifadelerle şiirleştirirler.

Savaşla ilgili ilk şiirlerde, düşmanların savaşa yönelik faaliyetleri ve onların kötü niyetleri işlenirken; savaş sırasında yazılan şiirlerde düşmanların nasıl yenilgiye uğratıldıkları ve savaşanların ne gibi yiğitlikler gösterdikleri dile getirilmiştir. Savaşın getirdiği hareketlilik, daha önceki şiirlerde görülen durgunluğu, didaktikliği gidermiş ve bu yıllarda Türkmen edebiyatı akıcı şiirler kazanmıştır. Yazılan şiirlerde savaş, kahramanlık ve vatan sevgisi temaları ağırlıklı olarak işlenmiştir. Ancak burada bir durumu belirtmek gerekir. "Vatan" kavramı, şiirlerde iki anlama gelecek şekildedir. Şairler, bu kelimeyle hem Türkmenistan'ı, hem de bütün eski Sovyetler Birliği'ni kastetmektedirler. İkinci Dünya Savaşı'yla ilgili şiirlerde daha çok ikinci anlamında kullanılmıştır. Zaten bu savaşın Türkmencesi de "Beyik Vatançılık Urşı" (Büyük Vatandaşlık Savaşı=İkinci Dünya Savaşı)'dır.

Bu dönemde de şairler, klâsik Türkmen şairlerinin eserlerinden faydalanmayı sürdürürler. Yazılan şiirlerde belli bir mana ve sembol zenginliğine ulaşırlar. Yeni Türkmen şairlerinin yazdıklarında, Köroğlu'nun, Keymir Kör'ün, Manas

ve Alpamış'ın adları geçer. Şiirlerin coşkun ve ateşli kahramanları, Köroğlu'nu andırırlar.

Savaş yıllarında Gara Seyitliyev, "Halkın", "Şaahırnıñ Kasamı" (Şairin Andı), "Pogonlı Gıız" (Apoletli Kız); Aman Kekilov, "Kavkaz" (Kafkasyalı), "Günbatara" (Bati'ya); Beki Seytekov, "Türkmen Soldatı" (Türkmen Askeri), "Doostumıñ Yaadıgäärliğine" (Dostumun Anısına); Rehmet Seyidov, "Doostuma" (Dostuma), "Uğratmak" (Yollamak) gibi şiirlerinde vatan ve savaş temalarını yoğun bir şekilde işlemişlerdir.

Türkmen şiiri, bu yıllarda coşkun ve saf duygularla dolu lirik şiir örneklerine kavuşmuştur. Bir bakıma güdümlü şiir gidip, onun yerine, kaybettiği izini bularak kendi tabii seyrine yönelen asıl şiir belirmeye başlamıştır. Öte yandan Moskova'nın bütün dikkatleri İkinci Dünya Savaşı'nda yoğunlaştığı için şairler, biraz serbest düşünme fırsatı bulmuşlardır.

Bazı şairler, bu serbest ortamda varlığını ortaya koyar. Örnek olarak Ata Atacanov, savaşın bütün şiddetiyle devam ettiği yıllarda tanınmaya başlar. Savaş yıllarında yazdığı etkileyici şiirlerle, savaştan hemen sonra tanınmış Türkmen şairleri arasına girmeyi başarır. Türkmen toprağına bağlı olan, halkına derin sevgi ve güven besleyen bu genç şair, daha sonraki yıllarda Türkmen edebiyatına orijinal şiirler kazandıracaktır.¹

Atacanov'un savaşla ilgili şiirlerinden biri olan "Näbelli Gahrımaana" (Adsız Kahramana)'dan iki dördlüğü aşağıya alıyoruz:

Ukrain çölünde, yaapıñ üstünde
Aak şelpeli derek ıgşılđaap otır.
Gaan öyülen gara toprak astında
Türkmen eşgeriniñ mazaarı yatır.

(Ukrayna çölünde, arkin üstünde
Ak yapraklı kavak hışırdayıp duruyor.
Kan sinen kara toprak altında
Türkmen askerinin mezarı yatıyor.)

Göök çüyşe dek durı aasuuda asmaan,
Derek de baş eğyääř gubuura saarı,
Enaayı şelpeler ovaazın kesmään,
Hüvdüleyääř yalnız yatan mazaarı.²

Mavi cam gibi duru sakin gök yüzü,
Kavak da baş eğiyor kabre doğru,
Güzel yapraklar sesini kesmeden,
Ninniliyor yalnız yatan mezarı.)

1 Ata Atacanov'un şiirleri üzerinde tarafımızdan doktora tezi hazırlanmıştır.

2 Ata Atacanov, *Men Size Baryaan*, Türkmenistan Neşiryaatı, Aşgabat 1978, s. 16.

Atacanov'un bu şiirinde, Cengiz Aytmatov'un "Yüzyüze" adlı hikâyesinin başkahramanı olan İsmail'in savaşa karşı çıkışı kadar açık olmasa bile, gizli bir serzeniş vardır. Aytmatov'un kahramanı şöyle diyordu: "*Dünyanın öbür ucunda ne işim var benim? Bana ne? O uzak ülkeleri atalarım rüyalarında bile görmediler!*"¹

Savaş yıllarında yazılan şiirlerde, savaşa gidenlerin duygu ve düşünceleri; geride kalan gelin, kız, kadın, çocuk, ihtiyar ve özürlü kimselerin çileli hayatları; savaşta hayatını kaybedenlerin yiğitliği ve ölümlerinden duyulan acılar geniş olarak işlenir.

Bu dönemin kendini kabul ettirmiş şairleri şunlardır:

ŞALI KEKİLOV (1906-1943)

1906 yılında Aşkabat'ta dünyaya gelir. Şair, Aman Kekilov'un ağabeyidir. Köy okulunda öğrenim görür. Halk edebiyatı ürünlerini ve köylüsü olan Mâtâci'nin şiirlerini okur. Ayrıca Mâtâci'nin şiirlerini türkü olarak söyleyen ozan Hallı'yı da dinlemiştir.

Kekilov, köy okulunu bitirdikten sonra, Aşkabat'ta açılan öğretmenlik kursuna katılır. Kursu bitirince öğretmen olur (1925).

Şair, 1927 yılında şiir yazmaya başlar. "Bağbaanıñ Bolsam Seniñ" (Bahçıvanın Olsam Senin) onun ilk şiirlerinden biridir.

Bir yandan edebiyat ve sanatla ilgili makaleler de yazan Kekilov, çağdaşları gibi -âdeta moda olan- kadın ve serbestlik konusunda şiirler yazar: "Gızlar Dileği" (Kızlar Dileği, 1928), "Gelin Gızlara" (Gelin Kızlara, 1933), "Azaat Ayaala" (Hür Kadına, 1934) vb. gibi.

Kekilov, emperyalizm, kapitalizm, köy ekonomisi ve savaş temalarında şiirler de yazmıştır. Savaş temasıyla ilgili şiirlerinden birkaçı şunlardır: "Uralıñ" (Vuralım, 1941), "Vatançımın Aydımı" (Vatanseverin Türküsü, 1941), "Duşmaana Hücüm" (Düşmana Hücüm, 1941).

İkinci Dünya Savaşı'na katılan Şalı Kekilov, bu savaşta ölmüştür (1943).

1 Cengiz Aytmatov, *Yıldırım Sesli Manasçı-Yüzyüze-Deniz Kıyısında Koşan Ala Köpek (Hikâyeler)*, Ötüken, İstanbul 1990, s. 35.

ATA NIYAZOV (1906-1943)

1906'da Büzmeyin'de doğar. Aşkabat Öğretmen Lisesini bitirir. Bu lisede okurken duvar gazetesini yönetir. Mezun olduktan sonra değişik görevlerde bulunur. *Türkmenistan* gazetesinde çalışır.

1927'de şiir yazmaya başlayan Niyazov, köy ekonomisi, kolhozculuk, parti, devrim gibi temaların yanında savaş temasını işleyen şiirler de yazmıştır. "Kasam" (Ant, 1941) ve "Maksat" (1942), savaşla ilgili şiirlerindedir.

Bir yandan da makaleler yazan ve tercümelerini yayımlayan Niyazov'un şiirleri, *Maksat* (1942) ve *Şıgırlar* (Şiirler, 1952) adlarıyla neşredilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'na katılan şair, bu savaşta hayatını kaybeder (1943).

REHMET SEYİDOV (1910-1955)

1910 yılında dünyaya gelir. Küçük yaşta yetim kalır ve varlıklı ailelerin yanında hizmetçi olarak çalışır.

Ekim devriminden sonra Türkmenistan'da iç karışıklıklar meydana gelir. Şair, ülkeyi terk edenlerin arasına katılarak Afganistan'a gider. 1925 yılında Afganistan sınırını geçerek tekrar Türkmenistan'a döner. Önce yatılı okula devam eder. Daha sonra Aşkabat Öğretmen Lisesini bitirir. Kerki'de bir müddet öğretmenlik yaptıktan sonra Aşkabat'a gelir ve neşriyatla ilgilenir. Türkmenistan Yazarlar Birliğinde çalışır.

Çok maceralı ve çileli bir hayat yaşayan, belirli bir kültür düzeyine erişen Rehmet Seyidov; bir gün gelecek, Türkmenistan'ın güçlü lirik şiirler yazan bir şairi olacaktır.

Seyidov, 1930'lu yıllarda yazdığı şiirlerde kadın ve hürriyet konularına da yer verir.

Şair, aşk ve tabiatla zenginleştirdiği lirik şiirlerini yazarken âdeta bir ressam gibi onları tablolaştırır. Sevgilisinin uyuduğu zamanki hâlini anlattığı "Uuklaa-nında" (Uyuduğun Zaman) şiirinden bir örnek verelim:

Näâzik gaabaklarıñ bir iñrik yaalı, (Nazik göz kapakların alaca karanlık gibi
Gözün hem güneş dek gööyää yaşıpdir. Gözün de güneş gibi sanki batmıştır.
Kırpikleriñ aaşık bolan mısaalı, Kırpiklerin âşık olanlar gibi
Biiirbiiriini tapıp gucaklaşpdir.¹ Birbirini bulup kucaklaşmıştır.)

¹ Türkmenistan İlimler Akademisi, a.g.e., V. Cilt, Birinci Kitaap, Aşgabat 1980, s. 140.

Şairin bu türde yazdığı şiirler beğenilir ve sanatındaki orijinallik dikkati çeker. Kendisi de bir şair olan Ruhı Alıyev, bir yazısında onunla ilgili olarak özetle şöyle der: "*Rehmet (Seyidov), lirik şiirimizde kendine özgü bir yere sahiptir. O, bu yolda tek ve yenidir. Şiirleri başarılı ve orijinal olan Rehmet'in bu çizgiyi sürdürmesi gerekir.*"²

Rehmet Seyidov da bir müddet sonra, diğer şairler gibi, savaş temasında yazmaya başlar. Ancak onun şiiri lirizmini kaybetmemiş, belki muhtevasında değişiklik olmuştur.

Şair, ellili yıllarda Karakum Kanalı, toprak ve su meseleleriyle ilgili şiirler yazar.

Çocukluğunu ve hayatının bir kısmını tabiatın koynunda geçiren Seyidov, değişik yönleriyle çok renkli bir dünyayı şiirlerine taşıyarak Türkmen edebiyatına güzel örnekler kazandırmıştır.

"Aavçı, Atma Cereni" (Avcı Vurma Ceylanı, 1954), onun en çok beğenilen şiirlerinden biridir.

Rehmet Seyidov, 1955 yılında ölmüştür.

POMMA NURBERDİYEV (1909-1972)

1909'da Mari'da dünyaya gelir. Küçük yaşta yetim kaldığı için çocukluğunda sıkıntılı bir hayat geçirir. 1926'da Mari'da bulunan Mahtumkulu adlı yatılı okulda okumaya başlar. Daha sonra köylerinde öğretmenlik yapar.

İlk şiiri, "Ol Bizden Aaraanı Açdı daa, Gitdi" (O Bizden Uzaklaştı da Gitti) adıyla *Türkmenistan* gazetesinde yayımlanır.

Nurberdiyev, 1935'te Aşkabat'a gelir ve *Tokmak* dergisinde çalışmaya başlar.

Şairin ilk eseri, *Açılan Güller* (1938) adıyla neşredilir. Diğer bir şiir kitabı ise, *Göreş Günlerinde* (Savaş Günlerinde, 1941) adını taşımaktadır.

Pomma Nurberdiyev, İkinci Dünya Savaşı'na katılır. "Äädiğimiñ Yoolı" (Çizmemin Yolu, 1946), savaş temasında yazdığı önemli şiirlerden biridir.

Sevgi, emek, vatan, kadın, serbestlik gibi çok değişik temada şiirler yazan Nurberdiyev, 1972 yılında ölür.

2 Türkmenistan İlimler Akademiyası, a.g.e., V. Cilt, Birinci Kitaap, Aşgabat 1980, s. 1

RUHI ALIYEV (1908-)¹

1908'de Aşkabat'ta doğar. Bakü'de bulunan Lenin Pedagoji Enstitüsünü bitirir. Önce Aşkabat Pedagoji Enstitüsünde, daha sonra da Türkmenistan Yazarlar Birliğinde çalışır. Bir müddet Türkmen Devlet Üniversitesinde görev yapar.

Şair, petrol, pamuk, savaş, savaş sonrası imar gibi konularda şiirler yazmıştır. Değişik yönleriyle dış ülkeleri anlatan şiirler de yazan Aliyev, Türkiye, Suudî Arabistan, İran, Fransa ve İtalya'yı gezmiştir. Ancak bu ülkelere hep Sovyet penceresinden baktığı için yer yer çok sübjektif tespitlerde bulunmuştur. Aliyev'in şu şiirleri, Türkiye'yle ilgilidir: "Türkiyede", "Ayasofiya Metciidinde" (Ayasofya Camisi'nde), "Türk Yiğidiniñ Tääleýinde" (Türk Gencinin Talihinde). Bunlarda Türkiye insanlarının ağır talihini anlatması, bu insanların fakirleşmesinin sebeplerini açıklamaya çalışması ve onlara acıması dikkat çekicidir.

Ülkemizle ilgili şiirlerinden güzel bulduğumuz bir bölümü aşağıya alıyoruz:

Türkiyede metciit köp, Türkiye Hudaaylıdır.
Onuñ döwlet baydağı yıldızlıdır, aaylıdır.
Şol yeriñ metciitleri saanasañ gelmez saana,
Metciit minaaraları baş galdırıp asmaana,
Musulmaan bendeler dek, gööyää Tañraa yüz tutup
Ofña doğaa okayaar, dünýääsini unudıp.²

(Türkiye'de cami çok, Türkiye Hüda'lıdır,
Onun devlet bayrağı yıldızlıdır, aylıdır.
Oranın camileri saysan sayılmaz,
Cami minareleri baş kaldırıp gök yüzüne
Müslüman kullar gibi, sanki Allah'a yönelip
Ona dua okuyor, dünyasını unutup.)

Aynı zamanda nesir türünde eserler veren ve edebiyat sanatla ilgili makaleler yazan Aliyev'in başlıca eserleri şunlardır: *Vatana Kasam* (Vatana Ant, 1943), *Gövnümiñ Sesi* (Gönlümün Sesi, 1947), *Dünýää Ayağa Galyaar* (Dünya Ayağa Kalkıyor, 1962), *Köñül Kitaabı* (Gönül Kitabı, 1969).

1 Ulaşabildiğimiz eserlerde şairin hayatta olup olmadığıyla ilgili bir kayda rastlayamadık. Türkiye'de bulunan Türkmen öğretim üyeleriyle yaptığımız görüşmelerde şairin öldüğünü söylediler, ancak ölüm yılını hatırlayamadılar (M.K.).

2 Türkmenistan Filmler Akademiyası, a.g.e., V. Cilt, Birinci Kitaap, Aşkabat 1980, s. 227.

YAKUP NASIRLI (1889-1958)

1889'da Bakü'de doğmuştur. Kalpakçılık yapan babası, kültürlü bir insandır. Dayısı Cavat Nasır ise şairdir. Yakup Nasırlı, küçüklüğünde zor bir hayat geçirir. Bu yüzden ikinci sınıfı bitirince ilk okuldan ayrılır.

Ailesi, 1910 yılında Türkmenistan'da bulunan Çärcew şehrine göçer. Nasırlı, burada bir müddet ayakkabıcı olarak çalışır ve birçok kültürlü insanla sohbet etme fırsatını bulur.

Sonraları Moskova'ya gider ve basın yayınla ilgili bir kursa katılır. 1930 yılında Moskova Devlet Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde okumaya başlar. Son sınıftayken kendisine verilen bir görev nedeniyle Azerbaycan'a gider. 1935 yılında Aşkabat'a geçer.

Ur Düşmanı (Vur Düşmanı) adlı şiir kitabı, 1942 yılında yayımlanır. Çocuk şiirleri de yazan şairin *Goşğullar ve Poemalar* (Şiirler ve Manzumeler, 1959) adlı bir başka eseri, ölümünden sonra neşredilmiştir.

Yakup Nasırlı, 1958'de ölmüştür.

HASIMGULI GURBANOV (1923-1948)

1923'te Türkmenğala'da dünyaya gelir. Çocukken, ailesi Aşkabat'a göçer. Öğretmen lisesini bitirir ve öğretmen olarak görev yapar. Türkmen radyosunda, *Sovyet Edebiyatı* dergisinde çalışır. 1948'de ölür.

İlk şiirini 1940'ta yazar. Kısa ömrüne rağmen üretken bir kaleme sahip olan Gurbanov'un şiirleri, ölümünden sonra yayımlanmıştır: *Durmuş Aydını* (Hayat Türküsü, 1950), *Ata Kesbi* (Baba Mesleği, 1963).

KEMAL İŞANOV (1911-1948)

1911 yılında Daşhovuz'da dünyaya gelir. Çärcew Öğretmen Lisesini bitirir. Bir yandan öğretmenlik yapar, bir yandan da sanat ve edebiyatla uğraşır. 1937-1941 yılları arasında Türkmenistan Yazarlar Birliği Başkanlığını yürütür.

Savaş temasında yoğunlaşan ve nesirle şiiri birlikte götüren İşanov'un şiir kitapları şunlardır: *Gızıl Yıldız* (Kızıl Yıldız, 1939), *Vatan Üçün* (Vatan İçin, 1954).

Savaştan Hemen Sonrasının Türkmen Şiiri

Savaştan hemen sonraki dönemin şairleri olarak Beki Seytekov, Çarı Aşırov, Aman Kekilov, Gara Seyitliyev, Haldurdı Durdıyev, Gurbandurdı Gurbansähedov ve Tovşan Esenova'nın adlarını anmak gerekir. Bunların bazıları aynı zamanda nesir türünde eserler de vermişlerdir.

Bu dönemde şairler, savaşın kötülüğü yanında, barış ve huzurun önemini şiirlerinde dile getirmişlerdir. Böylelikle barış teması yoğunluk kazanır. Şiir yazarlar, barışın korunması için elden ne gelirse yapmak gerektiğine olan inaçlarını mısralaştırırlar. Gara Seyitliyev, bu konuda sesini en çok duyuran şairdir. Berdi Kerbabayev de savaş karşıtı şiirler yazmıştır.

Barış ve huzurla ilgili olarak Rehmet Seyidov, "Çın Insaanlar Paraahatlık İsleyäär" (Gerçek İnsanlar Barış İstiyor, 1950); Gara Seyitliyev, "Yaaşasın Aadamlara Guvanyaanlar" (Yaşasın İnsanları Sevenler, 1950); Aman Kekilov, "Biz Paraahatlık İsleyääris" (Biz Barış İstiyoruz, 1951); Pomma Nurberdiyev, "Uruş Oodunu Yakan Yanar Ooduna" (Savaş Ateşini Yakan Yanar Ateşine, 1951) adlı şiirlerini yazarlar. Tovşan Esenova, "Gündoğar Ayaallarına Açık Hat" (Doğu Kadınlarına Açık Mektup, 1949) adlı şiirinde Hint, İran ve Arap kadınlarına seslenerek anne yüreğinin savaştan duyduğu acıyı, barış ve huzurun önemini dile getirmiştir.

Yazılan eserlerde zaman zaman savaşta yıkılan yerlerin imarı meselesine değinildi; savaşta yara alan, ancak kökleri sağlam kaldığı için yeniden çiçek açan ağaçların şiiri yazıldı. Tabii ki bununla toplumun yavaş yavaş esenliğe kavuşmak üzere olduğu dile getirilmişti. Kışa benzetilen savaşın bitmesinden sonra gelen baharda, kara başlarda beliren beyaz duygular şiirlerde yer aldı. Gara Seyitliyev, Rehmet Seyidov, Pomma Nurberdiyev ve Ruhı Alıyev, zafer şiirleri yazdılar. Yalnız bu konu, sevgi ve tabiatla zenginleştirilerek işlendi. Diğer bazı temalarsa şunlardır: Türkmen aydını, petrol, dokumacılık, kolhoz hayatı vb.

Rehmet Seyidov ve Gara Seyitliyev'in özlü çalışmalarıyla lirik şiirin iç kurgusu gelişir ve yenilenir. Buna örnek olarak Rehmet Seyidov'un 1946'da yayımlanan *Bağt İçinde* (Baht İçinde) adlı eserini verebiliriz. Rehmet Seyidov, şiirlerinde duyguları zengin bir şekilde ortaya koyar. 1946 yılında neşredilen *Bahar* ve 1952'de neşredilen *Aavçı, Atma Cereni* (Avcı Vurma Ceylanı) adlı kitaplarında bunu görmek mümkündür. Ayrıca şair, Mahtumkulu ve benzeri Türkmen şairlerinin eserlerinden faydalanmasını bilmiş, benzer kelimelerin değişik şe-

killerde ifade edilmesiyle ortaya çıkan kâtiyelerin arkasında ahenkli bir şiir dünyası kurmuştur.

Ata Atacanov, bir yandan sanattaki başarısını artırırken, bir yandan da ikinci kitabı olan *Türkmenistanın Baharı*'ni yayımlama fırsatını bulur (1952). Atacanov, bu eserinde sevgiyi taze duygularla yoğurmuştur.

Savaşın sonra Rehmet Seyidov, lirik şiirler yazmayı sürdürdü. Aman Kekilov ve Çarı Aşirov epik şiire yöneldiler. Pomma Nurberdiyev ve Ata Atacanov, Türkmen toprağı ile onun çalışkan insanlarını canlandırdılar. Ruhı Alıyev, gezip gördüğü yerlerle ilgili şiirler yazdı. Dönemin şiirlere yansıyan bir başka önemli konusu da Karakum Kanalı ve çölün sulanması meselesidir. Rehmet Seyidov'un "Aavçı, Atma Cereni" (Avcı Vurma Ceylanı, 1954) adlı şiiri bu konuda yazılmışların en önemlilerindedir.

Ata Atacanov, sevgiyle ilgili lirik şiirler yazmayı sürdürür. Bu şiirlerde sevgililer daha çok mektup aracılığıyla konuşsalar bile, kullandıkları ifadelerde büyük manalar bulunmaktadır: "Salaam Hatı" (Selâm Mektubu, 1954), bu tür şiirlerine bir örnektir.

1950 yılı başlarında tanınmaya başlayan şairlerden Mämmet Seyidov, epik şiire; Allaberdi Hayıdov ise, lirik şiire yönelir. Kerim Gurbanpesov, daha çok asker hayatını şiirleştirmiştir. Gurbanpesov'un şiirinin bir özelliğini burada belirtmek gerekir: İster asker hayatıyla ilgili olsun, isterse başka konularda; yazdıklarına bir olayın anlatımıyla başlar, âdeta önce okuyucuyu yavaş yavaş şiirin içine çeker ve ondan sonra asıl şiire geçer.

Bu dönemde tanınan şairler şunlardır: Kerim Gurbanpesov, Mämmet Seyidov, Allaberdi Hayıdov ve Berdinazar Hudaynazarov.

Dönemin gözde şairlerini ise şöyle sıralayabiliriz:

BEKİ SEYTEKOV (1914-1979)

1914'te Tağta'da dünyaya gelir. Aynı yerde bulunan yatılı okula devam eder. Daşhovuz Öğretmen Lisesini bitirir (1931). Neşriyat işleriyle yakından ilgilenir. 1937'de Aşkat'a gelir. *Edebiyat ve Sunğat* (Edebiyat ve Sanat) gazetesinde redaktör olarak çalışır. 1963-1965 yılları arasında Türkmenistan Yazarlar Birliği Başkanı olarak görev yapar.

Hayatının sonlarına doğru nesirde yoğunlaşan Seytekov, savaşın önceki yıllarda şiirde yoğunlaşmıştı.

Başlıca şiir kitapları şunlardır: *Yaaşlık* (Gençlik, 1938), *Oot İçinde* (Ateş

İçinde, 1940), *Ayazhan* (1940), *Biziñ Dövrümüz* (Bizim Zamanımız, 1941), *Saylanan Eserler* (Seçme Şiirler, 1951).

Seytekov, 1979 yılında Moskova'da ölmüştür.

AMAN KEKİLOV (1912-1974)

1912'de Aşkabat'ta doğmuştur. Genç yaşta yetim kalır. 1922 yılında yatılı okulda öğrenim görmeye başlar. Daha sonra öğretmen lisesinde okur. Aynı yıllarda *Pioner* dergisinde sorumlu sekreter olarak çalışır. Okulu bitirdikten sonra öğretmenlik yapar. Bu yıllar, Kekilov'un içindeki şiiri ifade etmeye başladığı yıllardır. 1928 yılında "Ooba Muğallımlarına" (Köy Öğretmenlerine) adını taşıyan ilk şiirini *Sovyet Türkmenistanı* gazetesinde neşreder. 1929'da "Geçen Günlerim" adlı manzumesini yazar. Bu manzumede yetim çocukların hayatına yer vermiştir.

Birkaç yıl öğretmenlik yaptıktan sonra Türkmenistan Millî Eğitim Bakanlığına bağlı Pedagoji Enstitüsünde okur (1931-1933). 1935-1939 yılları arasında Moskova'da Tarih, Felsefe ve Edebiyat Enstitüsüne devam eder. Bu enstitüde okurken Rus yazar ve şairlerinin eserleriyle birlikte önemli dünya yazarlarının eserlerini okuma fırsatını bulur. Bu durum, Kekilov'un iki yönlü yetişmesini sağlar: Şair-yazar Kekilov, edebiyat kritikçisi Kekilov.

Şair, Moskova'da okurken "Öñe" (Öne) manzumesini yazar. Bu manzume, 1935 yılında küçük bir kitap olarak yayımlanır.

Kekilov, 1939-1959 yılları arasında Aşkabat'ta bulunan Maksim Gorki Pedagoji Enstitüsünde ve Çärcev'deki Lenin Pedagoji Enstitüsünde öğretim üyesi olarak çalışır. 1961'den sonra Mahtumkulu Dil ve Edebiyat Enstitüsünde görev yapar.

Manzum romanı olan *Söygi* (Sevgi, 1945-1960) ile Mahtumkulu ödülünü kazanan Kekilov, 1974 yılında ölmüştür.

Türkmenistan Millî Marşı'nın metnini de yazmış olan şair (1946), "Küyze ve Tilki" (Testi ve Tilki, 1940), "Çopan ve Paatışaa" (Çoban ve Padişah, 1940) adlı manzum masalları kaleme alır. İkinci Dünya Savaşı'yla ilgili olarak "Naa-mıs Üçiin, Aar Üçiin" (Namus İçin, Ar İçin, 1941), "Vatan" (1942) "Günbatara" (Bati'ya, 1943) gibi şiirleri yazar.

Kekilov'un başlıca şiir kitapları şunlardır: *Goşgular Yığındısı* (Şiirler Öbeği, 1932), *Goşgular* (Şiirler, 1940), *Saylanan Eserler* (Seçme Şiirler, 1951).

Sanat ve edebiyatla ilgili birçok makale yazan, edebî tenkidin ve edebiyat teorisinin gelişmesine büyük katkısı olan Kekilov'un bu türde yazdığı makaleler şu iki kitapta toplanmıştır. *Söz Sunğatı* (Söz Sanatı, 1973), *Söz Sırları* (1975).

ÇARI AŞIROV (1910-)

1910 yılında Aşkabat'ta dünyaya gelir. Küçük yaşta yetim kalır ve yetiştirme yurdunda büyür. Öğretmen lisesinde ve pedagoji enstitüsünde okur.

Türkmen Devlet Yayın Evinde çalışırken askere gider ve İkinci Dünya Savaşı'na katılır. Savaşın sonra *Tokmak* dergisinde başredaktör olarak çalışır. Birçok ödülün sahibidir.

Sanat hayatına çocuk şiirleri yazarak başlar (1928). Devrin değişik olaylarıyla ve aydınlarla ilgili şiirler yazar. "İntelligent" (Aydın, 1935) bunlardan biridir. İkinci Dünya Savaşıyla ilgili olarak "Ataam" (Babam, 1944), "Vatan" (1944) vb. şiirlerini yazar.

Nesir türünde de eserler veren Çarı Aşirov'un şiir kitapları şunlardır: *Laalıñ Oğlu* (Dilsizin Oğlu, 1962), *Gökyaylañıñ Yiğitleri* (Gökyayla'nın Yiğitleri, 1965). İkinci eser, bir bakıma manzum roman türüne örnektir.

GARA SEYİTLİYEV (1915-1971)

1915'te Aşkabat'ta doğar. Aşkabat Öğretmen Lisesini bitirir. Birkaç yıl öğretmenlik yaptıktan sonra Bakü Pedagoji Enstitüsü Filoloji Fakültesine girer ve bu fakülteyi 1941 yılında bitirir.

Bakü'de okurken şiir yazmaya başlayan şairin bu şiirleri ilk eseri olan *Şaahuriñ Lirası* (Şairin Liri, 1941) adlı eserine alınmıştır.

Seyitliyev'in sanat değeri yüksek şiirlerinden bazıları şunlardır: "Sonaam" (Sunam, 1938), "İki Bilbil" (İki Bülbül, 1939), "Vatan" (1942), "Deñiz Aydımı" (Deniz Türküsü, 1952), "Söver Yaar" (Sevgili Yar, 1961).

Şiirleri, bazı Türk lehçelerine ve Rusçaya çevrilen Seyitliyev'in belli başlı eserleri şunlardır: *Goşğular* (Şiirler, 1948), *Ceren* (Ceylan, 1951), *Saylanan Goşğular* (Seçme Şiirler, 1955), *Goşğular* (Şiirler, 1957), *Hindistanıñ Gülleri* (1960), *Gaanatlı Dövür* (Kanatlı Devir, 1962).

TOVŞAN ESENOVA (1915-)

1915 yılında dünyaya gelir. Aşkabat Öğretmen Lisesini bitirir (1929). Değişik görevlerde bulunmuştur.

"Gızzlar" (Kızlar, 1930) ve "Günüñiz" (Günüñüz, 1930), ilk şiirlerindedir. Bu şiirlerde kadınların okuması, iş hayatına atılması gibi konuların yanında kadın erkek eşitliği de işlenmiştir. Belki kendisi kadın olduğundandır, onun şiirlerinin çoğu kadınlarla ilgilidir: "İspan Gızzına" (İspanyol Kızına), "Gündoğar Ayaallarına Açık Hat" (Doğu Kadınlarına Açık Mektup, 1949) vb.

Nesir türünde eserler de vermiş olan Esenova'nın belli başlı şiir kitapları şunlardır: *Polat Guzlara* (Çelik Kızlara, 1938), *Gündoğar Ayaallarına* (Doğu Kadınlarına, 1951), *Gızıl Güller* (Kızıl Güller, 1962), *Uzaklara Nazar* (Uzaklara Bakış, 1967) ve *Saylanan Eserler* (Seçme Şiirler, 1980).

HALDURDI DURDIYEV (1909-)

1909 yılında Marı'da doğar. Çärcev Öğretmen Lisesini bitirir. Bir müddet öğretmenlik yaptıktan sonra *Sovyet Edebiyatı* dergisi ve *Sovyet Türkmenistanı* gazetesinde çalışır.

Askere gider ve İkinci Dünya Savaşı'na katılır. Savaşta ağır yaralanan şair, 1943 yılında hastaneden taburcu olur ve Aşkabat'a gelir.

Durdıyev, şiirlerini 1932 yılından sonra yayımlamaya başlamıştır. "Bolmaz mı?" (Olmaz mı?) ve "İndi Biz Azaat" (Artık Biz Hürüz) ilk şiirlerindedir. Şair, savaşla ilgili şiirler de yazmıştır: "Gaçgak" (Kaçak, 1943), "Biinaamıs" (Namussuz, 1944) vb.

Meniñ Yarağım (Benim Silâhım, 1947), *Atğır Yarağlılar*, *Ötğür Galamlılar* (Vurucu Silâhlılar, Keskin Kalemliler, 1966) ve *Goca Soldat* (Yaşlı Asker, 1969) belli başlı şiir kitaplarıdır.

GURBANDURDI GURBANSÄHEDOV (1919-)¹

1919 yılında Sakarçäğe'de dünyaya gelir. Maksim Gorki Türkmen Devlet Pedagoji Enstitüsünün Filoloji Fakültesini bitirir (1941). Türkmenistan İlimler Akademisinde ve bazı gazetelerde çalışır.

¹ Ulaşabildiğimiz kaynaklarda, Gurbandurdi Gurbansähedov'un hayatta olup olmadığıyla ilgili bir kayda rastlayamadık. Türkiye'de bulunan Türkmen öğretim üeleriyle yaptığımız görüşmelerde şairin öldüğünü söylediler, ancak ölüm yılını hatırlayamadılar (M.K.).

İlk şiirlerini 1939'da yazar. Şiirde yoğunlaştığı yıllar, İkinci Dünya Savaşı yıllarıdır. Savaşla ilgili şiirlerini *Soldat Gaydyp Geldi* (Asker Dönüp Geldi, 1947) adıyla neşreder. İkinci şiir kitabı olan *Baağların Tääci* (Bahçelerin Tacı), 1962 yılında yayımlanır. Bu eserde, savaş sonrasının duyguları dile getirilmiştir.

Gurbansähedov, sanat dünyasına şiirle kendini tanıtmış, ancak sonradan nesre yönelmiş ve bu sahada da başarı göstermiş bir şahsiyettir.

1950-1960'lı Yılların Şiiri

1956-1966 yılları arasındaki dönem, çağdaş Türkmen şiirinin çok parlak bir dönemidir. Siyasî imaj ve çizgileri birinci plânda tutan, sadece şekilde milliliğe dokunmayan ve özde milli renkleri solduran rejim, bu yıllarda biraz yumuşamıştır. Dönemin şairleri, rejimin ya da rejimin tepesindeki adamın anlatıldığı kuru şiirlerden kısmen kurtulup; yaşadıkları ülkenin dokularını, halkın gönlündeki zenginliği ve inceliği duyarlı bir sembolizmle şiirleştirme fırsatını bulmuşlardır. Bu kalem sahipleri, bir taraftan da Türkmencenin değişik imkânlarına şiirlerinde yer vermişlerdir. Örnek olarak ustaca yapılmış söz tekrarlarına, kelimelerin asıl anlamının dışındaki değişik manalara, deyimlere ve ata sözlerine şiirlerinde yer vererek sanatlarını zenginleştirmeyi başarmışlardır.¹

1960'lı yıllara kadar yazılan ve Ekim devrimini, Komünist partisini, cumhuriyetin yüceliğini, yetmiş yıl sonra başarısızlığı ortaya çıkacak olan Sovyet insanının üstünlüğünü anlatan şiirler, artık okuyucuları bıktırmıştır. Sürekli yerinde sayan ve okuyana hiçbir zevk vermeyen bu içi boş şiirler, altmışlı yılların lirizmi güçlü, orijinal şiirlerine yenik düşmüştür. Artık hangi şair yazarsa yazsın hiç farklı yanı olmadığı açıkça görüldüğü için okuyuculardan da pek ilgi görmez olmuştur. Çünkü bu şiirler, gerçek Türkmen hayatının çok uzağında dolaşmışlar ve özlerinde aslı duyguların yerini ışıktandırılmış sözler almıştır.

Şiir severler, daha önceki yıllarda daha çok kadın, aşk, emek ve savaş temalarında yazılmış şiirleri okuyabiliyorlardı. Bu temalara Türkmenistan dışındaki toplumların hayatlarını anlatan değişik temalar da katılır. Şairler, bir yandan

1 Gurbandurdy Geldiyev, "60'lı Yıllardaki Türkmen Şiiri Hakkında Bilgiler", *Kardaş Edebiyatlar*, Sayı: 24, Ekim-Kasım-Aralık 1992, s. 11, 18.

da çölün hayatını değiştiren, kara yerden "kara altın" dedikleri petrolü çıkaran, "ak altın" dedikleri pamuğun verimini artıran kimselere şiirler yazarlar. Yine bu dönemde aya çıkma meselesi ve aya çıkanlar da şiirde kendilerine yer bulurlar.

Berdinazar Hudaynazarov, "yol" temasında şiirler yazar: "Yoola Düşmek" (Yola Düşmek), "Yoollar" (Yollar) vb. Bu şiirler, okuyucuları hep bir yerlere götürür.

Ata Atacanov, değişik temalarda yazmayı sürdürür. Şiirlerinde baştan sona kadar devam eden bir ahenk kurarak okuyucularını yormaz ve Türkmen edebiyatına güzel eserler kazandırır. Atacanov, şiirlerinde gamlı makamlar çalmış; vatanının sazına kulak vermiş; okuyucusuyla tartışmış ya da bütünleşmiş; gök yüzündeki ışıklarla şiirini aydınlatmış; rüzgârın esmesini, bülbülün sesini dinlemiş; bütün bunları aynı şiirde bir araya getirerek monotonluktan ve kuru-luktan arınmış örnekler yazmayı başarmıştır. Bu özellikler, *Sallançağım Sähraa Meniñ* (Salıncağım Sahra Benim) adlı kitabında bulunan şiirlerde belir-gindir.

Şairler, önceki dönemlerde kısa şiirler yazıyorlardı. Artık "poema" denilen uzun şiirler de görülmeye başlar. Aman Kekilov'un *Söygi* (Sevgi) adlı romanı manzumdur. Ata Atacanov, "*Guşğı Galaası*" (Guşğı Kalesi) adlı uzun şiirini kaleme alır.

Bazı şairler, içinde yaşadıkları toplulukların hayatlarıyla ilgili şiirler yazarlar. Bu eserlerde hayatın acı ve tatlı yanları gözler önüne serilir ve canlandırılan kişiler, ruh dünyalarıyla birlikte okuyuculara verilmeye çalışılır.

İnsanoğlunun aya ayak basmasıyla ilgili şiirler de kaleme alınır. Gara Seyitli-yeve ve Ata Atacanov'un bu konudaki çalışmaları anılmaya değer.

Karakum Kanalı'nın çöle su indireceği ümidi, şairleri etkilemiş ve bununla ilgili şiirler yazılmıştır. Berdinazar Hudaynazarov, Ata Atacanov, Allaberdi Hayıdov, Gara Seyitliyeve, Mämmet Seyidov ve Kerim Gurbannepesov bu tema-yı işleyen şiirler kaleme alırlar.

Türkmen şairleri, bu dönemde gezip gördükleri ülkelerle ilgili şiirler de ya-zarlar. Bu konuda Ruhı Alıyev'in Türkiye, Fransa ve İtalya hakkındaki şiirlerini içine alan *Dünyää Ayağa Galyaar* (Dünya Ayağa Kalkıyor, 1962) adlı eseriyle Gara Seyitliyeve'nin *Hindistanıñ Gülleri* (1960) adlı kitabını anmak gerekir.

Klâsik Türkmen şairlerinin çok işlediği sevgi teması, bu dönemin şiirinde yaygındır: Gara Seyitliyeve, "Oyatmaañ" (Uyandırmayın), "İñ Gözel Gız" (En Güzel Kız), "Söyğülim" (Sevgilim); Kerim Gurbannepesov, "Ayterek"; Ata Atacanov, "İçseñ Sovuk Çeşme Bolup Akayın" (İçersen Soğuk Pınar Olup

Akayım); Allaberdi Hayıdov, "İne, Şeyle Gııza Aaşık Boların" (İşte Böyle Kıza Aaşık Olurum) gibi şiirlerinde insanın nazik ve gizli duygularına yer verirler.

Sevdikleriyle evlenmek istedikleri hâlde, ailelerinin engel olması yüzünden buna muvaffak olamayan gençlerin, anne babalarıyla aralarında geçen anlaşmazlıkları, mücadeleleri ve yaşadıkları olayları anlatan şiirler de yazılır.

Artık Türkmen şiirinin teması çoğalmış, seviyesi yükselmiş, duygu yönü zenginleşmiş ve okuyucunun hafızasından silinmeyecek özelliğe sahip örneklerin sayısı günden güne artmaya başlamıştır. Şairler, devrin insanının olumlu olumsuz bütün duygularını en güzel bir şekilde ifade etmeye çalışmışlardır. Eski şairler, canlandırdıkları tiplerin daha çok dış görünüşlerini ele alırken yeni şairler, onların iç dünyalarına yönelmişler ve iç zenginliklerini vermeyi başaramışlardır. Bu, Türkmen şiirinde önemli bir gelişmedir.

İnsanların yalnızlığını anlatan şiirlerin sayısı artar. Bu şiirlerde daha çok kişinin kendisi ve yaşadığı devir hakkındaki düşüncelerine yer verilir.

Şairlerin iç diyalogları, duyguları ve düşünceleriyle yoğrulmuş lirik şiire artık bu dönemde çok rastlanır. Bunlarda devir hakkındaki duygu ve düşünceler dile getirilmiş; bu değerlendirmeler lirik şiirde düşünce ahenginin güçlenmesine yardımcı olmuştur. Artık Türkmen şiiri, yavaş yavaş çok sözlülükten ve tatsız ifadelerden kurtulmaya başlamıştır.

Bu dönemde çocuk şiirleriyle ilgilenen şairler yetişmeye başlar. Örnek olarak Allaberdi Hayıdov, çocuklar için yazdığı şiirlerini, *Yaaz Goşguları* (Bahar Şiirleri) adıyla yayımlar. Ancak çocuk şiiri, Türkmen edebiyatının yeni bir kolu olduğu için bazı kusurlar göze çarpar. Şairler, eserlerinde çocuğun hareketlerini ve içinde bulunduğu psikolojik durumu tabii bir şekilde verememişlerdir. Tabiata ve hayvanlara yöneldikleri zaman da çocuğu unutmuşlar, onun dünyasıyla anlattıkları konuları bütünleştirememişlerdir.

Bu döneme damgasını vuran şairler şunlardır:

KERİM GURBANPESOV (1929-)¹

Mahtumkulu ödülü sahibi olan Kerim Gurbannepesov, 1929'da Gökdepe'de doğar. Babası, klâsik şairlerin şiirlerine ve halk edebiyatı ürünlerine vâkıf bir kimseymiş. Aynı zamanda hoş sohbet bir insanmış. Evinde taş basması ve el

1 Ulaşabildiğimiz eserlerde şairin hayatta olup olmadığıyla ilgili bir kayda rastlayamadık. Türkiye'de bulunan Türkmen öğretim üyeleriyle yaptığımız görüşmelerde şairin öldüğünü söylediler, ancak ölüm yılını hatırlayamadılar (M.K.).

yazması eserler de bulundurmuş. Kerim Gurbannepesov'un edebiyat ve sanatı sevmesinde, küçükten bu konulara ilgi duymasında babasının büyük katkısı olmuştur.

Gurbannepesov, Maksim Gorki Türkmen Devlet Üniversitesini bitirir. *Sovyet Edebiyatı* dergisinde başredaktör olarak çalışır.

İlk şiirlerini 1939'da, ilk eserini ise, 1951'de yayımlar. Bu eser, *Güycümiñ Gözbaşı* (Gücümün Kaynağı) adını taşımaktadır. 1953'te yayımlanan *Soldat Yüreği* (Asker Yüreği) adlı ikinci kitabı, ona şöhretin kapısını aralamıştır.

Kitaplarının yanı sıra "Taymaz Baba" (Taymaz Dede, 1960), "Ata ve Oğul" (Baba ve Oğul, 1961) gibi manzumeleriyle çok sevilen Gurbannepesov'un belli başlı eserleri şunlardır:

Goşgular ve Poemalar (Şiirler ve Manzumeler, 1956), *Gumdan Tapılan Yürek* (Kumda Bulunan Yürek, 1956), *Kırk* (1967), *Atalar ve Çağalar* (Babalar ve Çocuklar, 1978).

Şair, edebiyat ve sanatla ilgili yazılarını, *Edebiyat ve Durmuş* (Edebiyat ve Hayat, 1979) adlı kitabında toplamıştır.

MÄMMET SEYİDOV (1925-1987)

1925'te Bäherden'de doğmuştur. Türkmen Devlet Üniversitesi Dil ve Edebiyat Fakültesini bitirir (1952). *Sovyet Türkmenistanı* gazetesinde ve *Sovyet Edebiyatı* dergisinde çalışır.

Yakın dostu olan Gurbandurdı Geldiyev, onunla ilgili şunları söyler: "*Seyidov'u bir kez gören kişi, kendini onun eski dostuymuş gibi hisseder. Onun sadeliği, serbestliği, açık sözlülüğü, dağ sarsan kahkahası, insanı etkisi altına alırdı; hatta kişiye onunla ilk defa karşılaşmış olduğunu unuttururdu. Aynı zamanda keskin sözlüdü, hür düşünceliydi. Emegini kabiliyetli gençlerden esirgemeyen bir şairdi.*"¹

1945 yılında şiir yazmaya başlayan Seyidov, eserlerinde masallara ve çeşitli rivayetlere de yer vermiştir. Ancak bunlar şiirin özünü sarsacak şekilde sınırlanmamıştır. Rubailer de yazan ve bunda başarı gösteren şairin ilk şiir kitabı, *Aşğabat Günleri* (1950) adıyla yayımlanır. *Çoluk* (Çoban Yamağı, 1956) ikinci eseridir. Seyidov'un diğer şiir kitapları şunlardır: *Atalarñ Yoodası* (Ataların

1 Baba Sattıyev, "Cevhersen Kıymetin Bilinir (Türkmen Şairi Mämmet Seyidov)" - Aktaran: Hatice Güllü Fide-, *Kardaş Edebiyatlar*, Sayı: 26, Ocak-Şubat-Mart 1994, s. 32.

Yolağı, 1958), *Goşgular* (Şiirler, 1960), *Meniň Hazunaam* (Benim Hazinem, 1962), *Durun Mukaamı* (Durun Makamı, 1970), *Bahar Gündeliği* (1973), *Bahar bilen Duuşuşık* (Baharla Karşılaşma, 1976), *Bääşinci Okean* (Beşinci Okyanus, 1979), *Arzıgüliň Hiňnildiği* (Arzıgül'ün Salıncağı, 1989), *İki Desse Gül* (İki Demet Gül, 1990).

BERDİNAZAR HUDAYNAZAROV (1927-)

1927 yılında Aşkabat'ta dünyaya gelmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın güç hayat şartları nedeniyle okulunu yarıda bırakarak iş hayatına atılır. Değişik gazetelerde çalışır. Bir yandan da şiirlerini yayımlar. Karakum Kanalı'nın yapımı için oluşturulan kurumda görev yapar. Bu görev, ileride ona "Gızgın Sähraa" (Sıcak Çöl) manzumesini ve birçok başarılı şiiri kazandıracaktır.

Hudaynazarov'un belli başlı eserleri şunlardır: *Gızgın Sähraa* (Sıcak Çöl, 1957), *Aadam Hakında Aydım* (İnsan Hakkında Türkü, 1964), *Durmuş, Seni Söyyäärin* (Hayat Seni Seviyorum, 1966), *Dövrün Depesindäki Aadam* (Devrin Tepesindeki Adam, 1967), *Buysançlı Baş* (Gururlu Baş, 1975), *Ene Süydi* (Ana Sütü, 1978), *Buu Dünya* (Bu Dünya, 1990).

Şair, Mahtumkulu adlı devlet ödülünün sahibidir.

ALLABERDİ HAYIDOV (1929-)

1929 yılında Çärcev'de dünyaya gelir. Kerki Öğretmen Lisesini bitirir. Değişik gazetelerde çalışır. 1950'de Türkmen Devlet Üniversitesine girer. Üniversiteyi bitirince bir müddet Türkmenistan Yayın Evinde redaktör olarak çalışır. Daha sonra Türkmenistan radyosunda, İlimler Akademisinin Felsefe ve Hukuk bölümlerinde görev yapar.

Hayıdov, Berdinazar Hudaynazarov'la birlikte aynı gazetede görev yapar. Bu yıllar, onun yavaş yavaş sanatta yoğunlaşmaya başladığı yıllardır.

Çok değişik temada şiirler yazan şairin eserleri şunlardır: *Biziň Günlerimiz* (Bizim Günlerimiz, 1952), *Göök Asmaan* (Mavi Gök Yüzü, 1955), *Yiğitlik Çaağı* (Gençlik Çağı, 1957), *Goşgular ve Poemalar* (Şiirler ve Manzumeler, 1959).

ATA ATACANOV (1922-1989)

1922 yılında Marı'da doğmuştur. Babası Hacı Atacanov, Rusya'da okuyan ilk Türkmenlerdendir. Hacı Atacanov, Tula İşçiler Fakültesini bitirir. Daha sonra köylerde öğretmenlik yapar. Subay olarak İkinci Dünya Savaşı'na katılır.

Bir eğitimci çocuğu olan Ata Atacanov, köy okulundan sonra Taşkent'te bulunan Türkmen Öğretmen Okulunu bitirir (1937). Daha sonra Aşkabat Pedagoji Enstitüsüne devam eder. 1959-1960 yıllarında Moskova'da Sovyet Yazarlar Birliğinin yüksek edebiyat kurslarına katılır.

Bir müddet öğretmenlik yapar. Daha sonra öğretmenliği bırakarak kendini neşriyat işlerine verir. *Yaaş Kommunist* (Genç Komünist) ve *Sovyet Türkmenistan* gazetelerinde, Türkmenistan Yazarlar Birliğinde, Türkmenistan Kitapseverler Cemiyetinde önemli görevlerde bulunur.

Atacanov, edebiyat ve sanata küçük yaşta ilgi duymaya başlar. Çünkü aile ortamı buna müsaittir. "Tääze Yıl Geldi" (Yeni Yıl Geldi) adını taşıyan ilk şiiri, 1941 yılında yayımlanır. İkinci Dünya Savaşı sırasında yazdığı şiirlerle tanınmaya başlar. İlk eseri olan *Alma Yene Gülleyäär* (Elma Yine Çiçek Açıyor), 1948 yılında neşredilir. Bu kitabından başlayarak derece derece sanatını olgunlaştıran şairin şiirleri Rusça, İngilizce, İspanyolca, Bulgarca ve Lehçeye tercüme edilir.

Atacanov'un şiirlerindeki başlıca temalar, insan-toprak-su arasındaki sıkı bağlar, sevgi, insan ve dünyanın geleceğine ilişkin meselelerdir.

Atacanov, değişik görevlerle Türkiye, İran, Afganistan, Moğolistan, Romanya ve Yugoslavya'da bulunmuştur.

Birçok ödülün sahibi olan ve şiirleri Türkiye'deki liselerde okutulan edebiyat kitaplarına da alınan şair, 1989 yılında ölmüştür.

Başlıca şiir kitapları şunlardır: *Arzılı Muhmaan* (Aziz Misafir, 1956), *Salıncığım Sähraa Meniñ* (Salıncığım Sahra Benim, 1964), *Öçme Oocağım* (Sönme Ocağım, 1966), *Aaylı Ağşam* (Aylı Akşam, 1972), *Men Size Baryaan* (Ben Size Gitmekteyim, 1978).

GURBANNAZAR EZİZOV (1940-1975)

1940 yılında Aşkabat'ta dünyaya gelir. Türkmen Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesini bitirir (1964). *Edebiyat ve Sunğat* (Edebiyat ve Sanat) gazetesinde çalışır. 1975 yılında ölür.

Ezizov, kısa ömrü içerisinde, kendine has bir üslûpla orijinal şiirler yazmıştır. Bu şiirlerde tabii gençlik coşkusu sezilmektedir.

Tanınmış Türkmen şairlerinden Kerim Gurbannepesov, onunla ilgili şunları yazar: "Edebiyat dünyasına herkes bir türlü geliyor. Biri çok çabuk, biri yavaş yavaş. Gurbannazar'ın gelişi, yıldırım gibi oldu. Bir kere güçlü parlayıp gitti de gözden kayboldu."¹

Ata Atacanov, başta olmak üzere birçok tanınmış şair ve tenkitçi, Gurbannazar Ezizov'un şiirleri üzerinde önemle durmuştur. Şairin belli başlı şiir kitapları şunlardır: Oğlan ve Deňiz (Çocuk ve Deniz, 1969), Inam (Güven, 1971), Yer Gööğün Aarasında (Yer Gök Arasında, 1973), Güz (Güz, 1978).

Bu kısa ömürlü, uzun soluklu şairin şiirinden bir örek vermek istiyoruz:

Günlerimiz,
Ömürlerimiz ötiinçää,
Mercen däänesi dey düzülmelidir.
Söyğüde duygular bolmalı iinçe.
Çala galplık etseñ üzülmelidir.
Söygiiniñ derdine hormat goymalı,
Şol dert bilen öönyäär täämiz duyğumuz.
Biz
elmıdaam
hesret çekip söymeli,

Değyään bolsa şol hesrete söygiimiz.²

(Günlerimiz,
Ömürlerimiz geçinceye kadar,
Mercan tanesi gibi dizilmelidir.
Sevgide duygular olmalı ince.
Hafif çiğ davransan üzülmelidir.
Sevgi derdine saygı duymalı,
O dertle büyür temiz duygumuz.
Biz
daima
acı çekerek sevmeliyiz,
Şayet değerse bu acıya sevgimiz.)

1 Türkmenistan Ilımlar Akademiyası, a.g.e., VI. Cilt, Birinci Kitaap, Aşgabat 1982, s. 288.

2 Türkmenistan Ilımlar Akademiyası, a.g.e. VI. Cilt, Birinci Kitaap, Aşgabat 1982, s. 309.

ANNASOLTAN KEKİLOVA (1942-1983) ¹

1942 yılında Köpetdağı eteklerinde bulunan Köşi köyünde dünyaya gelir. Türkmen Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesine girer. Canı pahasına da olsa doğruyu söylemekten çekinmeyen bir mizaca sahiptir. Çeşitli bahaneler ileri sürülerek fakülteden atılır. Bir müddet sonra yine okumasına izin verilir ve yarıda bıraktığı öğrenimini tamamlar. Birkaç yıl öğretmenlik yapar. O yıllarda radyoda okunan birkaç şiirinden dolayı rejim aleyhtarı olmakla suçlanır. Bunun üzerine İngiltere'nin Moskova büyükelçiliğine sığınma talebinde bulunur. Onun bu tavrı ve komünist partisinin 24. kurultayına ülkenin iyi idare edilmediğini belirten bir yazı göndermesi, yönetimin hiç de hoşuna gitmez. Daha sonra akıl hastası olduğu ileri sürülür ve 1971 yılında yirmi dokuz yaşındayken tımarhaneye götürülür. Burada defalarca işkence gören ve birçok hastalığa yakalanan Kekilova, 1983 yılında hayata gözlerini yumar.

Şairenin bazı şiirleri Rusçaya tercüme edilerek kadın şairler antolojisine alınmıştır. Ayrıca onun "Gara Saçlarım" (Kara Saçlarım, 1968) ve "Zenaanlar" (Kadınlar, 1971) adlı şiirleri antolojilerde yer almıştır.

Bir şiirinde "Vijdaan kemsidilyään şeyle mekaanda" (Vicdan kirletilmiş böyle yerde) diyen şairenin renkleri kullanmaktaki ustalığını gösteren iki mısrayı aşağıya alıyoruz:

Güyz gelende aal öymäme sıın edip, (Güz gelince al yazmama baka baka
Göök asmaandan aak durnalar ötendir. Mavi gökten ak turnalar geçmiştir.)

1970-1980'li Yılların Şiiri

Bu yıllarda Türkmen şiiri gelişmesini ve olgunlaşmasını sürdürür. Dönemin gözde şairleri, Kerim Gurbannepesov, Ata Atacanov, Berdinazar Hudaynazarov, Mämmet Seyidov, Allaberdi Hayıdov ve Aman Kekilov'dur. Genç şairlerden ise, Gurbannazar Ezizov, Annaberdi Ağabayev, H. Kuliyev, Kakabay Ilyasov, A. Gurbannepesov ve Bayram Cütdiyev iyi şiirler yazarak okuyucuların ve edebiyat eleştirmenlerinin takdirini kazanmışlardır.

Kerim Gurbannepesov, *Ayaal Bağşı* (Kadın Ozan, 1972), *Bahar Poeması* (Bahar Manzumesi, 1973), *Ömür* (1975), *Toprak* (1978), *Menzil* (1979); Berdi-

¹ Mämmetgurban Mämmetgurbanov, "1960-1970 Yılları ve Annasoltan", *Kardaş Edebiyatlar*, Sayı: 24, Ekim-Kasım-Aralık 1994, s. 24-32.

nazar Hudaynazarov, *Buysançlı Baş* (Gururlu Baş, 1975), *Ene Süydi* (Ana Sütü, 1978), *Buu Dünya* (Bu Dünya, 1990); Ata Atacanov, *Aaylı Ağşam* (Aylı Akşam, 1972), *Men Size Baryaana* (Ben Size Gitmekteyim, 1978); Mämmet Seyidov, *Durun Mukaamı* (Durun Makamı, 1970), *Bahar Gündeliği* (1973), *Bahar Bilen Duuşuşık* (Baharla Karşılaşma, 1976), *Bääşinci Okean* (Beşinci Okyanus, 1979), *Arzıgüliñ Hiññildiği* (Arzıgül'ün Salıncağı, 1989), *İki Dese Gül* (İki Demet Gül, 1990); Tovşan Esenova, *Saylanan Eserler* (Seçme Şiirler, 1979); Gözel Şağuliyeva, *Men Garağumlu* (Ben Karakumluyum, 1978), *Uzaklarda Nazarım* (1985); Sapar Öräyev, *Guz Yüreği* (Kız Yüreği, 1981), *Gözlerim Seni Gözler* (1984); Gurbandurdı Geldiyev, *Mart Geler* (Mart Gelir, 1987); Nuri Bayramov, *Maña Garaşın* (Beni Bekleyin, 1974), *Vatan Serhedi* (Vatan Sınırı, 1976), *Belentlik* (Yücelik, 1978); Annaberdi Ağabayev, *Günleriñ Bir Günü* (Günlerden Bir Gün, 1977), *Çalsana, Bağşı* (Çalsana Ozan, 1980); Kakabay Ilyasov, *Gözbaş* (Kaynak, 1978); Gurbannazar Ezizov, *Inam* (Güven, 1971), *Serpaay* (Elbise, 1978), *Güyz* (Güz, 1978); Bayram Cütdiyev, *Bağışlan-yaar* (Bağışlanıyor, 1979) gibi eserleriyle Türkmen şiirine büyük çeşitlilik kazandırır.

Yayımlanan kitapların sayısının bu kadar çok olması birkaç sebebe bağlanabilir. Her şeyden önce 1960'lı yıllarda beliren hürriyet ortamıyla birlikte şiirde görülen gelişme ve zenginleşme bu yıllarda kitaba dönüşmüştür. İkinci olarak altmışlı yıllardaki kadar olmasa bile, Türkmen şiiri gelişmesini sürdürmüş ve şairler yeni eserler yazmışlardır. Üçüncü olarak ölen şairlerin eserlerinin bir yandan yeni baskısı yapılırken, bir yandan da genç sanatçılar, şiirlerini kitap hâline getirme fırsatı bulmuşlardır.

Şairler, anılan eserlerinde, kahramanların dış görünüşlerinden çok, iç dünyalarını vermeye çalışmışlar ve dönemin şiiri duygu yönünden zenginleşmiştir.

1990'lı yıllara gelindiğinde, dünyada meydana gelen değişiklikler, Türkmen şairlerini de etkilemeye başlamıştır. Berdinazar Hudaynazarov, şu anda yaşayan en güçlü Türkmen şairidir ve çok değişik temada şiirler yazmaktadır. Eserleri, insan sevgisinden derin izler taşır. Bu sevgi, şiirlerinin içinden bir damar gibi geçip gider. Şairler Allaberdi Hayıdov, Atamirat Atabayev, Sapar Öräyev, Yılğay Durdıyev, Nuri Bayramov, Nobatgulu Recebov, Annaberdi Ağabayev, Ağağeldi Allanazarov, Amanmırat Buğayev, Gözel Şağuliyeva, Kakabay Ilyasov, Atacan Annaberdiyev, Tirkış Sadıkov, Orazgulu Annayev, Bayram Cütdiyev şiir yazmayı sürdürmüşlerdir.

Yeni yetişmeye başlayan Şähribossan Geldimämmedova, Orazgılıç Çarıyev, Dövlet Garkı gibi genç şairler, *Garağum* (Karakum) ve *Yaaşlık* (Gençlik) dergilerinde; *Edebiyaat ve Sunğat* (Edebiyat ve Sanat), *Vatan* gazetelerinde şiirlerini yayımlarlar.

Artık Türkmen şiiri, belirli bir gelişme göstermiştir. Dünyada meydana gelen değişmelerin de etkisiyle şairler, hürriyet atmosferi içerisinde değişik kültürlerle tanışma fırsatı bulacaklar ve asıl gelişme bundan sonra olacaktır.

Burada bir durumu belirtmek istiyoruz. Daha önceki yıllarda Türkmenistan'da sadece birkaç yayın evi -Türkmenistan ve Mağaarif (Maarif) gibi- kitap yayımlarken, bu gün yayıncılık alanında birçok kuruluş faaliyet göstermektedir: Tuuraan-I, Altın Guşak (Altın Kemer), Metbuğat (Matbuat), Ruuh, Harp (Harf), Çääç (Ürün), Miiraas vb. Bu yayın evleri, bu gün kitlelere kendini tanıtmış durumdadır.

SONUÇ:

1- Ekim devrimiyle İkinci Dünya Savaşı yılları arası, Türkmen kültür ve sanat hayatı için bir kargaşa dönemidir. Daha önce kullanılmakta olan Arap alfabesi 1928'de kaldırılmış, onun yerine otuz üç harfli Lâtin alfabesi kabul edilmiştir. Bu alfabadeki harf sayısı 1936'da otuza indirilmiştir. Bir müddet Lâtin alfabesi kullanılmış ve 1940 yılında Kiril alfabesine geçilmiştir. Bu değişiklikler sırasında kültür erozyonu meydana gelmiş, rejimin telkini ve korkutmasıyla eski Türkmen hayatı ve kültürü dışlandığı için şiir, gelenekten yeterince beslenememiştir. O yüzden anılan yıllar, Türkmen şiirinin durgunluk dönemidir.

2- İkinci bir kültür kıyımı, eski eserlerle ilgilidir. Daha çok dinî muhtevalı oldukları veya eski Türkmen hayatını anlattıkları için, el yazması eserlerin birçoğu toplatılarak yakılmış veya toprağa gömülmüştür. Bunlarla birlikte kültürün ve sanatın bir kısmı da toprağa gömülüp gittiğinden Türkmen şiiri, bir müddet ayakta duracak gıdayı alamamıştır.

3- 1940'lı yıllarda şiirde biraz canlanma görülür. Ancak 1941-1942 yıllarında Hocanepes Çarıyev ve Oraz Täçnazarov gibi şairlerin yok edilmesini hemen ardından birçok yazar ve şairin İkinci Dünya Savaşı'nda hayatını kaybetmesi, Türkmen kültür ve sanat hayatında yeni bir durgunluğa sebep olmuştur.

4- 1960'lı yıllarda rejim biraz yumuşar. Bu serbestlik ortamının doğmasıyla birlikte şairler, nolitik temalardan kendilerini kurtararak bu güne kadar hiç iş-

lenmemiş olan diğer temalara yönelirler ve şiirin ufkunda büyük bir genişleme görülür. Bir bakıma şiir, yıllar önce kaybettiği yolu bulmuştur. Bu dönem, çağdaş Türkmen şiirinin durulma dönemidir.

5- 1960'lı yıllarda şiirin gösterdiği gelişmenin tabii bir sonucu olarak, 1970'lerde kitap neşrinde âdeta patlama görülür.

6- Bütün kısıtlamalara rağmen şairlerin yetişmesine klâsik Türkmen şiirinin ve sözlü edebiyat ürünlerinin büyük katkısı olmuştur.

7- Şairler, taşrada bir müddet yaşadıktan sonra Aşkabat'a gelişmişler/getirilmişler ve bunun bazı sonuçları olmuştur: Rejim merkezde tuttuğu aydınları, kolayca kontrol etme fırsatı bulmuştur. Başkente -Aşkabat- gelenler, özel kurslara tâbi tutulmuşlar; Moskova, Leningrad ve Taşkent gibi merkezlerde bulunan belirli okullara gönderilmişlerdir. Böylece sistemle kolayca bütünleşmeleri sağlanmaya çalışılmıştır.

Başkentin şairler açısından iyi olan bir yanı ise, ustalarla yüz yüze görüşerek onlardan faydalanma fırsatını bulmalarıdır.

8- Şairler, çoğunlukla pedagojiyle ilgili bölümlerden veya öğretmen yetiştiren okullardan çıkmıştır. Yine bunların birçoğu, önce öğretmenlik yapmış, daha sonra gazete ve dergilerde veya neşriyatla ilgili birimlerde çalışmışlardır. Buralarda çalışmaları, onları bir yandan yazdıklarını yayımlatma imkânına kavuşturmuş; bir yandan da sürekli kültür ve sanatla iç içe olmalarını sağlayarak şiirlerini olgunlaştırma fırsatı vermiştir.

9- Şiir yazarlar, diğer edebî türlerde eserler de vermişler; kimileri olgunluk yıllarında, kimileri de gençlik dönemlerinde şiirde yoğunlaşmışlardır.

10- Edebî tenkit, sanat eserlerini, resmî ideolojinin yanında ve karşısında olmaları açısından değerlendirdiği için, şiirin gelişmesine pek katkıda bulunmamıştır.

11- Son olarak şunu söyleyebiliriz: Kültür hayatında görülen kargaşa, durgunluk ve durulmalardan çok etkilenen çağdaş Türkmen şiiri; Ata Atacanov, Kerim Gurbannepesov, Berdinazar Hudaynazarov, Mämmet Seyidov, Rehmet Seyidov, Gurbannazar Ezizov gibi şairlerin gücüyle belirli bir seviye tutturmuştur.

ŞİİRLERDEN ÖRNEKLER

ATA ATACANOV'DAN

Görüşmääğe Gelseñ, Suray

Görüşmääğe gelseñ, Suray,
Gelğın aaysız giicelerde.
Yoğsa yüzün görer de aay,
Ööz yüzüne çeker perde.

Cemaalın utandırır onı,
Gaabanar ol, gahar eder.
Aaysız goyup giin cahanı,
Bulutlara batar gider.¹

Eziizim, Oot Yakdım

Eziizim, oot yakdım yool yakasında,
Gel, otur,
Geçeli oocak başına.
İsleseñ,
İkimiz söhbet açalı,
Yalın yalkım salsın değre daşına.

Her kimiñ ööz derdi,
Ööz hıyaalı baar:
Kim meylise baryaar,
Kimseler işe.
Emmaa oot başında,
Oocak başında
Gövün posı açılıyaandır hemiişè.

Aybı yook,
Kääte sen bövrüñi diñläöp,
Ooya gidip otursañ daa sedaasız.
Göreş tutup,
Hücüm edip,
Hiç haçan
Yeñen yookdur yer yüzünde pidaasız.
Ayıbı yookdur,

Görüşmeye Gelirsen, Suray

Görüşmeye gelirsen, Suray,
Gel aaysız gecelerde.
Yoksa yüzünü görür de ay,
Ööz yüzüne çeker perde.

Güzel yüzün utandırır onu,
Kıskanır o, öfkelenir.
Aaysız koyup geniş dünyayı,
Bulutlara batar gider.

Azizim, Ateş Yaktım

Azizim, ateş yaktım yol kenarında,
Gel, otur,
Geçelim ocak başına.
İstersen,
İkimiz söhbet açalım,
Ateş ışık saçsın çevresine.

Herkesin kendi derdi,
Kendi hayali var:
Kimi meclise gider,
Kimileri işe.
Ama ateş başında,
Ocak başında
Gönül pası açılmıştır daima.

Ayıp değıl,
Bazen sen düşünüp,
Düşünceye dalıp dursan da sessizce.
Savaşıp,
Hücüm edip,
Hiçbir zaman
Yenen yoktur yer yüzünde kurbanasız.
Ayıp değıldir,

Arzuv baarın ekseğem.
Kääte gatı güläýseğem,
Ayby yook.
Gözden gizlään hataamızı aç açaan
Oot başında biläýseğem,
Ayby yook.

Arzuv hıyaal oot yalına övrülip,
Tüsse deyin gaayıp bolsun gussalar.
Elmıdaama taaplayaandır oot bilen
Yalav yaalı yarağları ussalar.

Eziizim, oot yakdım yool yakasında,
Sovul,
Çooyunmaağa çaağırýaan seni.
Yılın daa, yooluňa gidiber yene,
Kaayıl men,
Üşääñde yaatlasañ meni.¹

Sayra Bilbil

Sayra, bilbil, sayra,
Sayra, bilbilim.
Seniň üçin eken gırmızı gülüm
Açıldı atırlı säher çaağında,
Açıldı oobaamıň tääze baağında,
Tääze baağında,
Säher çaağında.

Gördüm gara gızı gülüň içinde,
Gördüm gızıl güli gızıñ saçında,
Gızıñ saçında,
Gülüň içinde.

Gızıñ gözi gaaldı gül puudağında.

Bütün hayalleri dağıtsak da.
Bazen kahkahayla gülsek de,
Ayıp değil.
Gözden gizlediğimiz hatayı apaçık
Ateş başında bilsek de,
Ayıp değil.

Arzu, hayal ateşe dönüp,
Duman gibi kaybolsun kaygılar,
Sürekli su vermiştir ateşle
Keskin âletlere ustalar.

Azizim, ateş yaktım yol kenarında,
Dolanıp gel,
Isınmaya çağırıyorum seni,
Isın da, yoluna gidiver yine,
Razıyım,
Üşüdüğünde hatırlasan beni.

Öt Bülbül

Öt bülbül, öt,
Öt bülbülüm.
Senin için diktiğim kırmızı gülüm
Açıldı güzel kokulu seher vaktinde,
Açıldı köyümün yeni bahçesinde,
Yeni bahçesinde,
Seher vaktinde.

Gördüm kara kızı gülün içinde,
Gördüm kızıl gülü kızın saçında,
Kızın saçında,
Gülün içinde.

Kızın gözü kaldı gül dalında.

1 Atacanov, a.g.e., s. 155-156.

Sayra, bilbil, sayra,
Diñleyäär seni.
Aal gülün övşüni aal yañağında,
Caadılı gözleri çaağırıyor meni,
Diñleyäär seni,
Çaağırıyor meni.¹

Öt bülbül, öt,
Dinliyor seni.
Al gülün parıltısı al yanağında,
Büyülü gözleri çağırıyor beni.
Dinliyor seni,
Çağırıyor beni.

BERDİNAZAR HUDAYNAZAROV'DAN

Garaz, kimiñ kimdiği
Aahırsoñı bilinyää.
Bilmään geçsek nääderdik;
Şükür alhamdilillaa!

Govı govı zaatları
Görseñ, yürek yilinyaa.
Görmään geçsek nääderdik;
Şükür alhamdilillaa!

Buu dünyääde aağlanyaa,
Buu dünyääde gülünyää,
Gülmään geçsek nääderdik;
Şükür alhamdilillaa!

Gözi yaaşlıını görsem,
Yürek bağrım dilinyää.
Dilinmese nääderdik;
Şükür alhamdilillaa!

Kişää yağşılık etseñ,
Yağşı sözler diyilyää,
Diyilmese nääderdik;
Şükür alhamdilillaa!

Biiri dünyääden gitse,
Yene biiri doğulyaa.
Doğulmasa nääderdik;
Şükür alhamdilillaa!

Nasıl olsa kimin kim olduğu
En sonunda biliniyor.
Bilmeden geçsek ne yapardık;
Şükür elhamdülillah!

Güzel güzel şeyleri
Görünce yürek ısınıyor.
Görmeden geçsek ne yapardık;
Şükür elhamdülillah!

Bu dünyada ağlanıyor,
Bu dünyada gülünüyor,
Gülmeden geçsek ne yapardık;
Şükür elhamdülillah!

Gözü yaşlıyı görürsem,
Yüreğim, bağrım diliniyor.
Dilinmese ne yapardık;
Şükür elhamdülillah!

Birine iyilik etsen,
Güzel sözler deniliyor.
Denilmese ne yapardık;
Şükür elhamdülillah!

Biri dünyadan gitse,
Yine biri doğruluyor.
Doğrulmasa ne yapardık;
Şükür elhamdülillah!

1 Atacanov, a.g.e., s. 124.

Gözün bilen görülyää,
Yürek bilen duyulyaa.
Duyulmasa nääderdik;
Şükür alhamdilillaa!

Göz ile görülüyor,
Yürekle duyuluyor.
Duyulmasa ne yapardık;
Şükür elhamdülillah!

Yaazgardıñam, ey Allaa,
Yalkadıñam, ey Allaa.
Yalkamasañ nääderdik.
Şükür alhamdilillaa!¹

Hem günahlı saydın,
Hem bağışladın ey Allah'ım!
Bağışlamasaydın ne yapardık;
Şükür elhamdülillah!

Buu Dünye

Mahal mahal men seni
Cennet mikääñ öytdüm,
Dovzah mıkaañ öytdüm
Mahal mahallar seni.
Kääte nääletler okaap, senden zeyrenen bolsam,
Kääte kääte yüzüme
Sıldım säherler seni.

Ikisi de baar sende
Dovzaham baar, cennetem,
Giice bilen gündiiz dek
Biirbiirini çalşıp duur.
Seniñ "Yalançı" diyen
Başga daa bir aadıñ baar,
Bir seretseñ öözüne
Bu aadıñam gelşip duur.

Yööne bir hakıkat baar:
Sen uçursız ovadaan
Aaylı asmaanıñ bilen,
Güllü Zemiiniñ bilen,
Yüz dürli keşbiñ bilen,
Üytgeşik ıskıñ bilen,
Şahandaaz erkeğiñdir
Aay yüz zenaanıñ bilen.
Hesretiñden örtenip,

1 Hudayberdi Hallı, "Türkmen Edebiyatı" (Aktaran: Mehmet Kara), *Türkiye Kültür ve Sanat Yılığ* 1993, Türkiye Yazarlar Birliğı Yayınları, Ankara 1993, s. 182.

Eşretiñden gönenip,
Altmış yılaap yaaşadım
Yüz mün şükür edyäärin.

Yööne, yapıñañam saña
biivepaayraak bakardım,
İndi haas bir hırıdaar
Göz bilen seredyäärin.¹

Bu Dünya

Zaman zaman ben seni
Cennet miki diye düşündüm,
Cehennem miki diye düşündüm
Zaman zaman ben seni.
Bazen lânet edip, sızlansam da
Zaman zaman yüzüme
Sildim sabahları seni.

İkisi de var sende
Cehennem de var, cennet de,
Gece ile gündüz gibi
Birbiriyle yer deđişiyor.
Senin "Yalancı" diye
Başka bir adın daha var,
Bir bakıma sana
Bu adın da yakışıyor.

Ancak bir gerçek var:
Sen pek güzelsin
Aylı göğün ile,
Çiçekli yer yüzünle,
Yüz türlü görünüşünle,
Bambaşka aşkınla,
Coşkulu erkeğın
Ve ay yüzlü kadınıñla.
Eleminden yanıp,

1 Berdınazar Hudaýnazarov, *Buu Dünya*, Türkmenistan Neşiryaatı, Aşgabat 1990, s. 29-30.

Lezzetine kanıp,
Altmış yıldır yaşadım
Yüz bin kere şükrediyorum.

Ancak, yenilerde sana
vefasızca bakardım,
Şimdi pek hevesli bir
Göz ile bakıyorum.

REHMET SEYİDOV'DAN

Aavçı Atma Cereni

Aavçı atma cereni!
Onda ulı arzuvar baar.
İntizaar ol gör onı,
Ol kanala garaşyaar.

Gör iinciği iincecik,
Suv diyip köp yörmekden.
Mahruum etcek sen niçik,
Onı kanal görmekden?

Saanağıca gün gaaldı,
Arzusuna yeterne.
Kanal çöle yool saldı,
Gelyäär cerenleñ yerne.

Kanal gumı boyun edip,
Geçsin, çöli suvarsın!
Ovlakların oynadıp,
Ceren de suva barsın.

Aavçı atma cereni!
Onda govı arzuvar baar.
Govı arzuvi seni
Etsin oña rehimdaar.¹

Avcı Vurma Ceylanı

Avcı vurma ceylanı!
Onda ulu arzu var.
Bekle de gör onu,
O kanalı gözlüyor.

Bak bacağı incecik,
Su diyerek çok yürümekten.
Nasıl mahrum edersin
Onu kanal görmekten?

Sayıllı gün kaldı,
Arzusuna kavuşmasına.
Kanal çölü yol etti,
Geliyor ceylan yurduna.

Kanal kumu dolanıp,
Geçsin, çölü sulasın!
Yavrularını oynatıp,
Ceylan da suya varsın.

Avcı vurma ceylanı!
Onda iyi arzu var.
İyi arzusu seni
Merhamete getirsin.

1 Türkmenistan Ilımlar Akademiyası, a.g.e., V. Cilt Birinci Kitaap, Aşgabat 1980, s. 155-156.

GARA SEYİTLİYEV'DEN

Şaahurıñ Kasamı

Dünyääñ bir uucundan tutaşan aataş,
Buu gün Vatanıma yetmekde meniñ.
Küle döndermääge yovuz aataşı,
Gardaşlarım hücum etmekde meniñ.

Men de ol yiğitleñ şaahır gardaşı
Frontlamda hücümlere geçyäärin.
Vatanımıñ önünde, halkıñ önünde
Men de bir eşger men, kasam içyäärin.

Men Vatan oğlu
Vatan gurbaanı.
Bererin caanı.¹

Şairin Andı

Dünyanın bir ucundan tutuşan ateş,
Bu gün Vatanıma erişmekte benim.
Küle döndürmek için azgın ateşi,
Kardeşlerim hücum etmekde benim.

Ben de o yiğitlerin şair kardeşiyim;
Cephelerimde hücumla geçiyorum.
Vatanım önünde, halk önünde
Ben de bir askerim, ant içiyorum.

Ben vatan oğlu,
Vatan kurbanı.
Veririm canı.

MÄMMET SEYİDOV'DAN

Rubaayılar

Görmek üçin gözelleriñ seresin,
Sırra sırra geldim işkiñ deresin.
Buuz bilen köözi men gördüm bir gaapda
Inanmadık señ gözüne garasın.

Daşkı sıpatından tanalmaz insaan,
Yüreğini bilmesen, diymeğini pılaan.
Şol bir gülden arılar bal döretse,
Şol bir gülden zäher döredyäär yılaan.

Gören vağtı yaarıñ husnı cemaalı,
Yañakları övşün atdı gül yaalı.
Bahar diyip, öymesine bakamda,
Gaaşlarından ösdi gışıñ şemaalı.²

Rubailer

Görmek için güzeller güzelini,
Geçip geçip geldim aşkın deresini.
Buz ile közü ben gördüm bir kapta
Inanmayan senin gözüne baksın.

Dış görünüşünden tanınmaz insan,
Yüreğini bilmezsen, sakın deme filân.
Bir gülden arılar bal türetirse,
Bir gülden zehir türetir yılan.

Görününce yarin güzel yüzü,
Parladı gül gibi yanakları,
Bahar diye yazmasına baktığımda,
Kaşlarından esti kışın rüzgârı.

1 Türkmenistan Hımlar Akademiyası, a.g.e., V. Cilt Birinci Kitaap, Aşgabat 1980. s. 51.

2 Gurbandurdi Geldiyev, *Poeziyamızıñ Häzirki Zaman Keşbi -Stil Problematı-*, Türkmenistan Neşir-yaatı. Aşgaba 78, s. 42-43.